

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Kód oboru: 7506R029

Název bakalářské práce:

VOLNÝ ČAS DĚTÍ
FREE TIME OF CHILDREN

Autor:
Radka Cinibulková
Mostní 176
463 31 Chrastava

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Dana Švingalová, Ph.D.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
62	0	9	10	8	2 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne:30.4.2006

TU v Liberci, Fakulta pedagogická

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Radka Cinibulková
Adresa: Mostní 176, Chrastava, 46331

Bakalářský studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Název bakalářské práce: Volný čas dětí
Název BP v angličtině: Free time of children

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Dana Švingalová, Ph.D.

Termín odevzdání: 30.4.2006

V Liberci dne 11.3.2005

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí KSS

Převzal (student): Radka Cinibulková

Datum: 15.3. 2005
.....

Podpis studenta:

Charakteristika práce: Bakalářská práce se bude zabývat možnostmi a způsoby využívání volného času u dětí mladšího školního věku. Práce bude mít empiristický charakter.

Cíl práce: Cíl práce je zjistit možnosti a způsoby využívání volného času u dětí.

Předpoklad práce: Teoretická i praktická znalost problematiky volného času u dětí mladšího školního věku.

Hlavní použité metody: Rozhovor

Základní literatura: ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7178-214-9

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK B. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-569-5

VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 64 s. ISBN 80-210-0428-2

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL V. *Základy pedagogiky volného času*. 1.vyd. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.4. 2006

Podpis:

Děkuji všem, kteří mi byli nápomocni při zpracování bakalářské práce. Především děkuji za podnětné rady a věcné připomínky vedoucí práce PhDr. Mgr. Daně Švingalové, Ph.D.

Název BP: Volný čas dětí

Název BP: Free time of children

Jméno a příjmení autora: Radka Cinibulková

Akademický rok odevzdání BP: 2005/2006

Vedoucí BP: PhDr. Mgr. Dana Švingalová, Ph.D.

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou volného času dětí. Jejím cílem bylo zjistit možnosti a způsoby využívání volného času dětí mladšího školního věku. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování literárních pramenů objasňovala vztah dětí k volnému času, ukázala možnosti a způsoby využití volného času. Praktická část zjišťovala pomocí metody-dotazníku informovanost dětí mladšího školního věku o nabídkách zájmových činností ve škole malého a velkého města, zjišťovala realitu návštěvnosti. Do průzkumu se zapojilo 177 dětí ze dvou pátých a dvou třetích tříd. Výsledky ukázaly, že děti jsou informovány o nabídkách zájmových činností ve školách obou měst dostatečně. Účast dětí v těchto zájmových činnostech je 58% z celkové zkoumané skupiny. Za největší přínos vzhledem k problematice bylo možné považovat zmapování situace na obou školách.

Klíčová slova: mladší školní věk, rodina, škola, školská zařízení, volný čas, volnočasové aktivity, zájmová činnost, zájmy.

Summary

The bachelor works was engaged in the problematic of free time children with the aim to find out the possibilities and ways of using free time of children in younger school age. The works was concentrated into two main spheres. The first one was intended on theory, which by means of elaboration of literal sources cleared the relationship of children to free time and has shown the possibilities and ways of using same. The second one was intended on practices which through intermediary of questionnaire found out the informinity concerning offers of hobby activities for the schools in a small and big town for children of younger school age, moreover found out the reality of visit rate. Into investigation was included 177 children of two 5th class and two 3rd class. The results had shown that the children are sufficiently informed about interesst activities which are just going on. The participation of children in these interest activities represents 58% of out of total investigated group. The largest contribution in the problematic concerned is the fact that the work charted the situation on both schools.

OBSAH

1 Úvod	8
2 Teoretická část	10
2.1 Vymezení pojmu volný čas.....	10
2.1.1 Různé pohledy na volný čas.....	11
2.1.2 Funkce volného času.....	13
2.1.3 Kvalitativní aspekty volného času.....	14
2.2 Minulost a současnost rozvoje volného času.....	17
2.2.1 Vznik a rozvoj volného času.....	17
2.2.1.1 Zkracování pracovní doby.....	17
2.2.1.2 Nerovnoměrnost přibývání obyvatel různých zemí.....	19
2.2.1.3 Přesunování lidí do měst.....	19
2.3 Vztah dětí a mladých lidí k volnému času.....	20
2.4 Výchovné zhodnocení volného času u dětí mladšího školního věku.....	24
2.4.1 Rodina.....	24
2.4.2 Škola.....	26
2.5 Školská zařízení pro výchovu mimo vyučování pro děti mladšího školního věku.....	29
2.5.1 Školní družiny.....	29
2.5.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže.....	31
2.5.3 Další subjekty pracující s dětmi a mládeží v jejich volném čase.....	34
2.6 Vývojová charakteristika dítěte mladšího školního věku.....	35
2.6.1 Tělesný vývoj.....	37
2.6.2 Psychický vývoj.....	37
2.6.3 Sociální vývoj.....	40
2.6.4 Charakteristika osobnosti dítěte mladšího školního věku.....	41
3 Praktická část	44
3.1 Cíl praktické části.....	44
3.2 Popis výběrového vzorku a průběh výzkumu.....	44
3.3 Použité metody.....	46
3.3.1 Metody k získávání údajů.....	46
3.4 Předvýzkum.....	47
3.5 Stanovení předpokladů.....	47
3.6 Získaná data a jejich interpretace.....	48
3.7 Shrnutí výsledků praktické části.....	59
4 Závěr	60
5 Seznam použité literatury	61
6 Seznam příloh	62
7 Přílohy	

1 ÚVOD

Výraz **volný čas** má krásný zvuk. Vyvolává většinou velmi příjemné představy. Modrý hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svoboda pohybu, poklid.

(Pávková, 2001, s.11)

Každý člověk je individuální osobnost, která je svým způsobem nenahraditelná. Proto i pojem volný čas má pro každého člověka jiné kouzlo. Někdo si představí pod volným časem sportovní vyžití, někdo odpočinek, jiný návštěvu kina. To platí o dospělém jedinci, ale i malé dítě má již o volném čase určité představy, i když je nemá ještě plně ujasněné. Dítě mladšího školního věku tráví volný čas hlavně na základě nabídky rodiny. Děti napodobují své rodiče, ve značné míře přebírají jejich životní styl. Vliv rodiny, rodičů a sourozenců je obrovský a v každém případě silně dítě ovlivňuje. Bohužel v některých rodinách je to ovlivňování nesprávným směrem. Dominantním postavením trávení volného času se v těchto rodinách může stát televize a nadměrné hraní počítačových her. Důvodem takového využívání volného času je nezájem a i nedostatek času rodičů se dětem věnovat. Pohybové aktivity pak u dětí spíše ubývá. Někdy se ovšem stává, že část rodičů zaměstnává děti ve volném čase nadměrným aktivním způsobem. Děti jsou pak přetěžované. Zde je potřeba zvolit určitou míru mezi zájmovými činnostmi a odpočinkem.

Někteří rodiče přesouvají volnočasové aktivity na školská zařízení, myslí si, že školy převezmou veškerou povinnost a oni se nemusí o nic starat. Zde je potřeba rodiče také zapojit do volnočasových aktivit dětí a společně dojít ke vhodnému kompromisu.

Velkým problémem volnočasových aktivit se stala v současné době finanční stránka. Spousta rodičů nemůže dopřát svým dětem návštěvu kulturních akcí a různé placené zájmové činnosti. Tento problém může částečně vyřešit škola, která může na základě různorodých zájmových činností odhalit u dětí talent, probudit u dětí zájem, kterému se budou věnovat i v budoucnu. Některá škola nabízí dětem volnočasových zájmových činností více, některá méně. Většinou záleží na pedagogickém personálu, který je ve škole zaměstnán a na možnostech školy.

Bakalářská práce se dělí na dvě části- teoretickou a praktickou. Cílem praktické části bylo zmapovat volný čas, vyhledat informace v odborné literatuře a vhodně je utříbit. Praktická část hledala pomocí zkoumaného vzorku a metody- dotazníku, odpověď na to, jak jsou děti ze třetích a pátých tříd informovány o nabídkách volnočasových zájmových činností na škole malého a velkého města, měla zjistit realitu návštěvnosti dětí těchto zájmových činností.

Je jenom na nás, dospělých, ukázat dítěti, jak se dá využít volný čas, poskytnout mu nabídky, možnosti trávení volného času, tak aby mělo spokojené dětství, které bude naplněné zážitky.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS

Objasňováním pojmu volný čas se zabývá mnoho odborných publikací.

Pávková (2001, s.15) uvádí, že volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s tím související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).

Hofbauer (2004, s.13) charakterizuje volný čas jako čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.

Podle Vážanského (1993, s.11) se v současné době uvádějí dva hlavní směry v chápání pojmu volný čas:

a) negativní pojem volného času:

Volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovně podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd.

b) pozitivní pojem volného času

Volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu...Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu není podvědomě nucen.

Je-li u negativního chápání volného času v popředí časové ohraničení vůči pracovní, respektive práci podobné době, pak pozitivní definice pokouší obsahově popsat své funkce pro jedince nebo pro společnost. Zástupci pozitivního volnočasového pojetí se tím vědomě obracejí proti dominující roli výdělečné práce a vidí v rostoucím volném čase novou, částečně samostatnou životní oblast.

2.1.1 RŮZNÉ POHLEDY NA VOLNÝ ČAS

Podle Pávkové (2001, s.17), je možné se dívat na problematiku volného z různých pohledů.

Z ekonomického hlediska je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se alespoň část nákladů vrátí.

Z volného času se stalo odvětví, které je využíváno jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak komerčně.

Z hlediska sociologického a sociálněpsychického je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, zda pomáhají tyto vztahy kultivovat. Proto byl volný čas dětí a mládeže nesčíslněkrát předmětem úvah rodičů, pedagogů, psychologů i kriminalistů a v neposlední řadě sociologů a filozofů.

Je zřejmé, že způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je vztah rodiny. Rodiče slouží jako vzory, buď pozitivní, či negativní. Rodiny, které neplní dobře svou výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak dítě tráví svůj volný čas.

Školy, výchovná zařízení i další subjekty mají možnost tento nedostatek do určité míry kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením.

Jedním ze silně působících sociálních vlivů jsou též hromadné sdělovací prostředky, zejména televize. Jejich působení je jistě v mnoha směrech pozitivní, nutno však brát v úvahu i mnohá nebezpečí plynoucí z nevhodných pořadů a z toho, že některé děti tráví u televize příliš mnoho času, vlastní aktivita je nahrazována pasivním sledováním akcí bez hlubšího prožitku.

Průzkumy využívání volného času dětí, které provádějí posluchači Pedagogické fakulty UK (obor pedagogika volného času a vychovatelství) v rámci svých seminárních a závěrečných prací přinášejí zjištění:

- U dětí s výraznějšími poruchami chování se jako příčiny objevují nejčastěji špatná úroveň rodinné výchovy a chudé využívání volného času.
- Mezi vlivy, které se podílely na formování zájmu dětí, uvádějí děti nejčastěji své vrstevníky, dále rodiče, velmi zřídka učitele, téměř vůbec ne vychovatele.

Z politického hlediska nutno uvážit, jak a do jaké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva, jaká bude školská politika, zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost i zařízením pro ovlivňování volného času.

Státní zainteresovanost o volný čas dětí a mládeže spočívá především:

- v zakládání a ovlivňování zařízení pro volný čas dětí a mládeže;
- v pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží;
- ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních aktivit dětí a mládeže mimo organizovanou činnost;
- ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k dětským aktivitám ve volném čase;
- v konstituování pedagogiky volného času a přípravy profesionálních i dobrovolných pedagogů pro tuto činnost.

Zdravotněhygienický pohled na využívání volného času především sleduje, jak lze podporovat zdravý tělesný i duševní vývoj člověka.

Pedagogická a psychologická hlediska berou v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Zároveň je zapotřebí uvážit, zda, do jaké míry a jakým způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty.

2.1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU

Podle Hofbauera (2004, s.14) jednu z prvních souborných prací o volném čase dětí a mládeže vydal již před druhou světovou válkou **Michel Damay**, v níž vymezil biologickou, sociální, politickou a pedagogickou dimenzi volného času.

Podle poválečného vymezení **Joffre Dumazediera** psychologická funkce volného času vyrovnává zčásti vliv práce. Zahrnuje očekávání a naději; osvobození od požadavků pracovního procesu a dalších zátěží života; zábavu a rozptýlení, které přináší např. hra, divadlo nebo kino; rozvoj intelektuální, umělecký a fyzický, tvořivost a vzdělávání.

Také polský sociolog volného času a historik sdružování polských dětí a mládeže **Alexandr Kamiński** (1903-1978) vymezil ve stejné době tři hlavní, navzájem související způsoby realizace volného času. Odpočinku, zábavy a aktivit rozvíjejících osobnost (vzdělávání- veřejné činnosti- amatérských aktivit).

Funkce volného času podle **Rogera Sue**, soudobého francouzského sociologa volného času, jak je uvádí Hofbauer (2004, s.14) jsou tyto:

- psychosociální (uvolnění, zábava, rozvoj);
- sociální (socializace, symbolická příslušnost k některé sociální skupině);
- terapeutická;

- ekonomická (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Hofbauer (2004, s.14) dále cituje **Horsta W. Opaschowskiho**, který komplexně za základní funkce a možnosti volného času považuje:

- **rekreaci** (zotavení a uvolnění);
- **kompenzaci** (odstraňování zklamání a frustrací);
- **výchovu a další vzdělávání** (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení);
- **kontemplaci** (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba);
- **komunikaci** (sociální kontakty a partnerství);
- **participaci** (podílení se, účast na vývoji společnosti);
- **integraci** (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů);
- **enkulturaci** (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).

České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu.

2.1.3 KVALITATIVNÍ ASPEKTY VOLNÉHO ČASU

Hodnocení činností volného času závisí nejen na časovém rozpětí (potenciální volný čas), nýbrž také na prožívání této doby. Motivace, identifikace nebo postoj znamenají podstatné a určující činitele. Mluví-li se o volném čase, pak se musí zkoumat jak rámcové podmínky, tak i dominující aspekty, které způsobují, ovlivňují a tím vysvětlují jedincovo chování.

Kvalitativní aspekty volného času tvoří:

- a) zájmy a potřeby
- b) intenzita způsobu chování ve smyslu kategorie popisu
- c) postoj k volnému času
- d) motivace
- e) prožívání volného času

a) Volnočasové potřeby a zájmy

Zájmy ve volném čase zpravidla vypovídají nejen o kognitivní, ale také o emocionální sféře osobnosti. V souvislosti se zájmy se často poukazuje na tak zvané volnočasové potřeby, které se převážně odhalují porovnáváním četnosti, intenzity a kvality činnosti ve volném čase.

Důležitým předpokladem pro vysvětlování volnočasových zájmů je zřetelné rozlišení volnočasových aktivit. Zájmy, jako zaměřené úmysly, jako koncentrace myšlenek osobnosti na určitý předmět nebo věc, se rovněž odlišují od orientace přání, v nichž se potřeby původně projevují. Potřeby budou zpravidla vznikat z činností volného času, přičemž jejich četnost, intenzita a kvalita představují důležité indikátory.

Vážanský (1995, s. 30) uvádí podle R. Schmitz-Scherzera /kol./ následující potřeby: uvolnění a zotavení, komunikace, informace, pohyb. Pozorování kvalitativní úrovně jednotlivých volnočasových „zaměstnání“ přirozeně tvoří předpoklad pro každé hodnocení, které by muselo přihlížet k individuálním potřebám.

b) Intenzita využívání volného času

Až na zkoumání médií v několika studiích se zjišťovala přesná délka trvání této činnosti. Indikátorem intenzity volnočasové činnosti je časové rozpětí. Při vyšetřování časového rozpětí se nesmí zapomenout na to, že význam jednotlivých činností nemůže být zjišťován výhradně v posuzovaném časovém období.

Jak je důležitá intenzita při výběru podobných aktivit, jak daleko budou brát ohled při vytváření obsahové náplně všedního dne, které kombinace nebo kompenzace následují, tvoří otázky, na něž bude muset být ještě v budoucnu odpovězeno.

c) Postoje k volnému času

Ačkoliv všechny dosavadní výzkumy poukázaly na růst významu volného času, zůstává práce nadále nejvyšší hodnotou ve společnosti. V oblasti hledání vztahu jedince k optimálnímu chápání volného času lze spatřit značné rezervy.

d) Motivace volného času

Volnočasové motivace závisí na oblasti života, sociálních skupinách, postavení v životním cyklu, na „životní tématice, vzdělání a mnoha jiných faktorech. Za nejdůležitější determinanty musí být považovány pozice člověka v životní etapě a jeho příslušnost k sociální skupině.

Motivace volného času jsou značně závislé a označují pochody, které spouštějí jednotlivé vzorce chování a usměřují je k určitému cíli. Vztahují se pouze na určité způsoby chování (sportovní a herní aktivity, sociální komunikace, regenerativní opatření, rodinné prostředí, zábava, intelektuální aktivity, praktické a produktivní činnosti atd.).

e) Prožívání volného času

Tento ukazatel je doposud nejméně prozkoumán. Spokojenost se považuje za kvalitu prožitku, jeví se jako globální aspekt prožívání. Podle Vážanského (1995, s. 35) se touto problematikou nejintenzivněji zabýval R. J. Havighurst, který předložil řadu dimenzí prožívání volného času v rozsáhlém katalogu způsobů volnočasového chování, stejně jako volnočasových zájmů a aktivit. Všechny rozměry viděl těsněji spjaté spíše s osobnostními atributy než se sociálním kontextem. Současně lze přijmout i tezi, že rozmanité činnosti ve volném čase mohou mít totožnou kvalitativní prožitkovou hodnotu, ale i naopak, volnočasové aktivity vzhledem k typu osobnosti a ve vhodné situaci mohou vykazovat rozdílnou kvalitu prožitku. Stejně důležité se jeví i vymezení zvláštních prožitkových kvalit vůči osobnosti na významné (důležité) nebo příznačné. Dále je dokázáno, že většina aktivit volného času je multifunkční. Pro oblast zotavení, odpočinku, práce na zahradě, produktivních činností a rodiny by uváděným zaměstnáním nemohly být přiřazeny žádné specifické funkce, neboť jsou patrně rozdílně prožívány, uspokojují značné množství potřeb.

2.2 MINULOST A SOUČASNOST ROZVOJE VOLNÉHO ČASU

Podle Hofbauera (2004, s. 25) nelze současné situaci výchovného působení ve volném čase dětí a mládeže úplně porozumět bez poznání předchozího vývoje. Tento vývoj byl zejména v posledních dvou letech součástí a současně také iniciátorem nebývalých přeměn výchovy mladých generací. V té době vznikla a do šíře se rozvinula soustava volnočasových činností a institucí a s rostoucím důrazem se prosazovala v životě nejen dospělých, nýbrž také jejich dětí, žáků různých stupňů

škol a později i pracovníků nejrůznějších profesí spojených s využíváním volného času. Na dnešních pracovnících této oblasti závisí, na co navážou, co jako překonané odmítnou a jak ji vlastním přínosem obohatí.

2.2.1 VZNIK A ROZVOJ VOLNÉHO ČASU

Mezi předpoklady rozvoje volného času patřil růst jeho rozsahu jako důsledek zkracování pracovní doby u dospělých (a jejího odstraňování u dětí a mladistvých), rozšiřování celkového objemu volného času celé populace (a v tom opět zvláště mladé generace) i kumulace volného času do měst, jejichž počet obyvatel v procesu urbanizace rychle rostl celkově i vzhledem k celé populaci.

2.2.1.1 Zkracování pracovní doby

Zkracování doby námezdní práce dospělých, mládeže a dětí umožnilo přeměnu významné části jejich života z času nutnosti a podřízenosti v čas vlastní volby a dobrovolné účasti. Vývoj pracovní doby však v dlouhodobé perspektivě neprobíhal jednosměrně- dokonce docházelo i k prodlužování pracovní doby.

Ve středověku se pro Evropu uvádí celoročně 2500 hodin práce (28,5% jejich celkového počtu).

Počet pracovních dní dosahoval 215-190 (59-52%) díky značnému počtu náboženských svátků. Absolutní panovníci novověku, ale množství svátečních dní snižovali; učinil tak např. francouzský král Ludvík XIV., takže kolem roku 1750 roční rozsah pracovní doby činil 3167 hodin (36,2%, tedy 8,7 hodiny průměrně v každém dni roku).

V první polovině 19. století průměrná denní pracovní doba činila 12-14 hodin. Po desetiletí sociálních bojů a úsilí o legislativní vymezení její maximální délka klesla postupně až na 8 hodin denně a 48 hodin týdně. Počátkem třicátých let 20. století byl v mezinárodním měřítku vytyčen požadavek jeho omezení na 40 hodin a s perspektivou dalšího snižování.

V České republice bylo koncem 20. století volných od práce 112 dní (tedy 31% jejich celkového ročního počtu); průměrná pracovní doba činila 8,5 hodiny v pracovních dnech, což po přepočtu na všechny dni v roce představuje 5,9 hodiny.

Vývoj pro život člověka a jeho volný čas přinesl zásadní změny:

Podstatně (o více než o polovinu) se rozšířil průměrný rozsah času života, proměnila se i jeho skladba. Volný čas svým rozsahem dnes zaujímá ve struktuře lidského života první místo; druhé si zachovávají základní životní potřeby, zatímco sféra práce se dostává až na místo poslední.

Tento vývoj podmínilo v jednotlivých fázích lidského života více faktorů:

Osvobození dětí od námezdní práce v průmyslu, zemědělství, řemeslech a službách; prodlužování let školní docházky a profesní přípravy až do dospělosti; zkracování

pracovní doby dospělých; prodlužování délky života.

Volný čas se rozšiřoval v rostoucím okruhu dospělých i mladých příslušníků společnosti, výrazně se **demokratizoval** a poskytl nové možnosti svobodného rozhodování.

V současnosti se však někteří lidé snaží svou pracovní dobu rozšiřovat (práce přes čas nebo v druhém zaměstnání, odmítání dovolených, nevyužití rodičovské dovolené).

V důsledku potřeby zvyšovat efektivnost ekonomiky dochází ke krokům směřujícím k opětovnému prodloužení pracovních hodin.

Naznačený vývoj zásadně **působil na děti a mladé lidi**- jednak zprostředkovaně, zkracováním dlouhé pracovní doby rodičů a vytvářením příznivějších podmínek pro život rodin a výchovu jejich dětí.

Současnost je tedy daleko nadějnější i složitější než kdykoli v minulosti a na individuální, skupinová i celospolečenská řešení klade velké nároky. Zahrnuje perspektivní hlediska příznivá pro rozvoj člověka i společnosti, avšak také obtíže a rizika.

2.2.1.2 Nerovnoměrnost přibývání obyvatel různých zemí

Volný čas a možnosti jeho výchovného působení ovlivňují **demografické změny**. Vývojová křivka obyvatel je velmi strmá. Podle odhadů bylo v prvním století našeho letopočtu na světě pouze 250 milionů lidí, v roce 1999 na světě žilo již 6 miliard lidí při největším průměrném přírůstku (85 miliónů). Výhled do poloviny našeho století předpokládá další růst světové populace až na 9 miliard, přičemž se průměrný roční přírůstek bude snižovat. Rostoucí počet skutečných a potenciálních zájemců přináší různorodost volnočasových potřeb a zájmů, aktivit a institucí jednotlivců, jejich skupin i celých generací.

2.2.1.3 Přesunování lidí do měst

Na **kumulaci celkové objemu volného času do určitého územního a sociálního prostoru** má dnes podstatný vliv absolutní i relativní růst počtu obyvatel žijících ve městě. Do měst různé velikosti se tak soustřeďuje rostoucí počet obyvatel i fond jejich volného času. Život ve městech různé velikosti a sociálního profilu má společné rysy. Dětem a mladým lidem umožňuje neformální individuální i společné zájmové nebo veřejně prospěšné činnosti. Při volnočasových aktivitách organizovaných institucemi a sdruženími se lze setkávat s mnoha vrstevníky i příslušníky starších generací, vytvářet četné kontakty a být zároveň chráněn před zdravotními, bezpečnostními, sociálními a výchovnými riziky.

Město je však současně prostředím, v němž převažuje anonymita a odtažitost sociálních vztahů, někdy také nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě i svému okolí a projevují se sociálně patologické jevy (zdravotní a ekologické problémy, násilí, negativní závislosti, růst počtu lidí pod hranicí chudoby, rozšiřování počtu bezdomovců apod.). Rozdíly mezi sociálně úspěšnými a znevýhodněnými skupinami obyvatel a jejich dětmi se v současnosti přiosťřují. Pro některé jsou k dispozici zařízení s dobrou nebo vynikající úrovní. Pro mnohé však přes veškerý pokrok zůstávají jako počátkem minulého století k dispozici jenom ulice, náměstí a další městské prostory jako místa spontánního shromažďování. Rostoucí rozsah volného času a jeho pokračující kumulace tak, i v tomto ohledu staví před města a mnohé jejich mladé obyvatele nové, náročné výzvy a požadavky.

Výraznou proměnou prochází realizace volného času **mimo město**, kam nemalou část svých aktivit přenáší městské rodiny (chalupaření, chataření, různé způsoby pobytu v přírodě). Změnami však dnes prochází volný čas samotných **obyvatel vesnic**. Klesá jejich celkový počet (včetně dětí a mládeže), takže na některých místech zanikají kulturní zařízení nebo školy, které tradičně představovaly činitel rozvoje obce. Současně s tím však roste mobilita místních dětí a mladých lidí, stále častějšími jsou možnosti jejich účasti na volnočasových aktivitách mimo bydliště. Na vesnici však současně dále přetrvávají některé tradiční způsoby pasivního trávení volného času. Přestože se rozdíly mezi venkovskou a městskou populací postupně zmenšují, zůstává získávání dětí a mladých lidí na vesnici pro lepší využívání volného času náročným úkolem.

2.3 VZTAH DĚTÍ A MLADÝCH LIDÍ K VOLNÉMU ČASU

Hofbauer (2004, s. 34) uvádí, že na pojetí a praxi volného času dětí a mládeže má kromě objektivních podmínek vliv také **vztah účastníků k jeho aktivitám a institucím**. Za účastníky se pokládají jak děti a mladí lidé, tak dospělí organizátoři, kteří mezi dětmi nebo mladými lidmi působí jako dobrovolní, externí nebo profesionální pracovníci.

Jsou zaměřeni na jeho různé oblasti (zařízení volného času, sdružení dětí a mládeže, hromadné sdělovací prostředky, správu obce nebo vyšší články správy až po mezinárodní dosah) nebo na různé stránky obsahu (sport, turistiku, ochranu přírody, techniku, uměleckou tvořivost apod.). Děti, mladí lidé i jejich vedoucí jsou společnou aktivitou motivováni- mohou se na ní podílet počínaje záměrem a zpracováním projektu přes jeho realizaci až po zakončení a hodnocení jeho bezprostředního nebo dlouhodobého výsledku.

V postavení obou skupin se ovšem projevují odlišnosti. Děti a mladí lidé si účastí na volnočasových aktivitách osvojují nový obsah a získávají novou sociální zkušenost. Dospělí mezi nimi působící a za činnost odpovědní jim v tom pomáhají, rozvíjejí jejich výchovu ve volném čase, prostřednictvím volného času a touto svou výchovnou a lidskou zkušeností se sami obohacují. Každá z obou skupin tak svému „partnerovi“ poskytuje nejen nové poznání o příslušné oblasti, nýbrž také o sobě a svých lidských kvalitách. Obě se tak v průběhu společné činnosti vzájemně doplňují.

Subjektivní postoje účastníků volnočasových aktivit nelze zjednodušovat na časté vyjádření „nemám dost času“ (tedy hlavně času volného). Zejména v minulém století se sice ve světovém, evropském měřítku i v jednotlivých zemích dosáhlo patrného pokroku-mladí lidé se volný čas naučili zvládat, cílevědomě a smysluplně využívat ve prospěch rozvoje sebe samých, a svého blízkého prostředí i celé společnosti.

Přesto se však podmínky života některých z nich staly složitějšími a řešení problémů jejich volného času obtížnějším.

Ve sféře volného času se mohou objevovat tyto problémy:

a) Někteří mladí lidé volný čas využít nemohou

Prohlubuje se společenská nerovnost a nedostatečná sociální ochrana nejmladších příslušníků společnosti.

Podle analýz OSN vzrostla mezi šedesátými a devadesátými roky minulého století nerovnost ve světě dvojnásobně a v některých regionech ještě více. Podle jiného rozboru OSN z roku 1997 byla ve 100 zemích světa ekonomická situace horší než před patnácti lety a klesala ochota rozvinutých zemí pomáhat jim tyto potíže překonávat.

Zdrojem sociálního vylučování znemožňujícího využívat volný čas se staly netolerance, xenofobie a rasismus a negativně se promítají jak do vztahu k tradičním menšinám, tak také k novým imigrantům. Jednotlivé země mají v tomto směru svoje specifika, v našem případě jde především o soužití s rómským etnikem.

Zhoršující se situace nemalé části dospělé populace, rostoucí životní nejistota klesající schopnost pokrýt finanční náročnost se také promítá do života rodin a jejich dětí ve volném čase. Zejména početnější rodiny musely omezit návštěvy kin, divadel a dalších kulturních akcí; odběr tisku a nákup knih; kurzy plavání a návštěvy zimního stadiónu; účast dětí ve školní družině, na škole v přírodě nebo letním táboře.

b) Nezaměstnanost-nežádoucí rozšíření volného času

Tíživým paradoxem současné společnosti, nežádoucím rozšířením volného času a současně jeho negací je nezaměstnanost. Podle mezinárodní definice volného času je nezaměstnaný ten, kdo nemá práci, ačkoli je práce schopen, pracovat chce a práci aktivně hledá. Takový člověk si neklade otázku, zda práci pokládat za potřebu, elixír, zátěž nebo luxus života-její absence pro něj vytváří palčivý, dlouhodobý problém. Takto vynucený nadbytek volného času vychyluje rovnováhu života zvláště mladých lidí po ukončení školy. Odsouzeno proti své vůli k nepráci, tráví svůj život zploštěle, bez výhledu náročnějších a perspektivních cílů a jejich život se stává pouhým přežíváním. Mnoha mladým lidem je tak od počátku profesní kariéry znemožněno získávat pracovní zkušenost, společenský status i hmotné předpoklady pro zapojení do volnočasových aktivit.

c) Jiní volný čas odmítají

Volný čas je také však časem, který někteří jeho potenciaální účastníci na základě svého rozhodnutí odmítají. Význam práce se v tomto případě přeceňuje, pracovní doba se neúměrně rozšiřuje a vlastní volný čas prakticky ruší. K jeho odmítání dochází na základě vlastního rozhodnutí a současně i pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambic. Motivací je úsilí nastoupit profesní dráhu a úspěšně ji rozvíjet, jindy snaha zachovat si v běžném zaměstnání životní úroveň či zlepšit společenský status vlastní nebo své rodiny. Důsledkem je **workoholismus** jako nový druh závislosti, jež narušuje přirozený průběh života-potlačuje volný čas, oslabuje mezilidské vztahy a deformuje hodnotovou orientaci člověka.

d) Někdo volný čas využít neumí

Někteří mladí lidé volný čas po škole nebo po práci skutečně mají; mohli a případně i chtěli by ho účelně využívat, v jeho nabídkách ani možnostech vlastní se však **neumějí orientovat**.

Proměna naší společnosti vytvářela od devadesátých let minulého století pro volnočasové aktivity dětí a mládeže nové podmínky. Zanikla řešení jednotná, místo v nich si prosadily alternativní možnosti. Před každým účastníkem mladé generace se tak rozetřela široká paleta obsahově i metodicky rozrůzněných a relativně snadno dostupných možností, z nich si vybrat může, někdy však nedovede. Vzhledem k těmto rozšiřujícím se možnostem roste význam přitažlivosti a přesvědčenosti nabídek, zájmu a připravenosti jedince správně si mezi nimi zvolit i podpory, které se dětem nebo dospívajícím při tom dostane od dospělých. Pokud však jedinec na tyto možnosti neumí kladně reagovat, zůstává u nicnedělání a nudy nebo podléhá protisociálnímu jednání.

Příčinou takového selhání bývá nedostatek přesvědčivých a motivujících informací a z toho vyplývající malý zájem. Výrazem snahy uniknout ze sevření denního stereotypu a nudy se staly různé způsoby chování dští a mladých lidí. Jedním z faktorů je např. sprejerství.

Jeto jev, který signalizuje snahu výtvarně se vyjádřit, vyslovit se proti převládajícím konvencím a dát o sobě vědět. Dnešní společnost k tomuto způsobu vyjadřování svých mladých příslušníků vhodné přístupy zatím hledá. Významně vzrost počet mladistvých původců trestných činů a jejich věk se z dřívějších 14-16 snižuje na 12-14 let.

Překonávat neschopnost a nepřipravenost dětí a mladých lidí pozitivně realizovat svůj volný čas proto vyžaduje vytvářet pro ně dostatek přitažlivých nabídek, odstraňovat nezáměr a učit je, jak těchto možností využívat. Společným jmenovatelem přitom je podpora ze strany dospělých, která má směřovat k tomu, aby se děti a mladí lidé na činnosti aktivně podíleli, uměli se spoléhat sami na sebe a také v tomto smyslu „učili se být“. Právě zde se v pedagogice volného času otevírají možnosti.

2.4 VÝCHOVNÉ ZHODNOCENÍ VOLNÉHO ČASU U DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Aktivity a instituce volného času se dnes uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže: v rodině a činnosti školy mimo vyučování, ve specifických institucích a sdruženích, v obci a médiích jako dalších prostředcích každodenního života.

2.4.1 RODINA

Čáp (1993, s. 271) uvádí, že dítě od narození žije zpravidla v rodině, v ní získává základní zkušenosti ve styku s lidmi. Rodina je prvním zdrojem uspokojování jeho potřeb a také mu přináší jejich první omezování, frustrování. Bez péče rodiny (nebo institucí a osob, které rodinu zastupují u dětí osiřelých, nemocných apod.) by dítě nemohlo žít a vyvíjet se. To vše působí, že vliv rodiny na dítě a jeho psychiku je velmi silný.

Rodina může vývoj dítěte příznivě stimulovat, ale také může být brzdou tohoto vývoje, zdrojem zanedbání, utlumení, narušení vývoje schopností, charakteru, celé osobnosti dítěte.

Historicky starší je rodina velká, vícegenerační. Rodiče žili společně nejen s dětmi, ale také s prarodiči, strýci, tetami a dalšími osobami. Ve 20. století prochází rodina velkými změnami. Od velké rodiny jde vývoj k malé rodině, kde žijí společně jen rodiče s dětmi, jejichž počet je menší než dříve. Od patriarchální rodiny s přísnou vládou otce jde vývoj k rodině založené na rovnoprávnosti, k rodině partnerské, demokratické.

Rodina plní zejména funkci:

- biologickou,
- výchovnou,
- ekonomickou,
- uspokojování potřeb sociálního styku, porozumění, vzájemné pomoci, lásky, jistoty a dalších.

Rodina dává dítěti první, a již proto velmi silné zkušenosti ze života. Ukazuje mu, jak se lidé chovají jeden k druhému, zda spolupracují a pomáhají si, nebo jsou navzájem agresivní, jak reagují, když se jim nedaří, když se dostanou do zátěžové situace (techniky vyrovnávání se s náročnými situacemi). Dítě sleduje, jaké názory a postoje týkající se práce, odpočinku a volnému času, kultury, vzdělání, morálních a jiných otázek jsou adekvátní.

Podle Hofbauera (2004, s. 57) na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny. Mění se rovněž její životní úroveň a sociální status, způsob začlenění do společnosti a úroveň bydlení, vybavenost domácnosti včetně potřeb pro volný čas. Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny. Přípravenost rodičů umožňuje, aby v tomto ohledu nepůsobili ani jako činitel direktivně rozhodující, ani neponechávali volný průběh živelnosti, nýbrž aby byli spíše inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem aktivit svých dětí a celé rodiny.

Rodina jako iniciátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i pro založení vlastní rodiny. Toto působení se uskutečňuje:

Nápodobou a reprodukcí (modelováním, sociálním učením) vzorců pozitivního volnočasového chování rodičů prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny: příležitostných společenských hrách; domácích zábavách a oslavách; setkáních s příbuznými a přáteli; společných návštěvách zábavních a kulturních zařízení, divadel, koncertů; při vycházkách, výletech, poznávacích zájezdech; různých formách pobytu v přírodě; rodinných dovolených. Nápodoba životního stylu je rodičů je ovšem nežádoucí, pokud by reprodukovala nicnedělání a nudu, konzumní způsob života nebo vysloveně protispolečenské aktivity.

Uskutečňováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině (sportovních, turistických, uměleckých, technických, přírodovědných, zábavných aj.).

Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí, které se k takové činnosti samy přihlásí nebo jež k účasti na ní rodiče přímo vybídnou a podpoří i její realizaci mimo rodinu.

Důležitý je dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich poučený a aktivní přístup k tomu, aby se děti učily svůj volný čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých.

2.4.2 ŠKOLA

Od školy jako všeobecně rozšířené vzdělávací a výchovné instituce se očekává vytváření předpokladů pro úspěšný vstup příslušníků mladé generace do profesionálního, občanského i volnočasového života.

Svoji úlohu ve volném čase žáků škola uplatňuje jednak přímo, jednak prostřednictvím svých zařízení. Dobrovolná účast na volnočasových aktivitách školy vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako souhrnu jednorázových i pravidelných činností. Plní funkci vzdělávací a výchovnou, kulturní a sociálně-preventivní, zdravotní (regenerační a relaxační), oddechovou a kompenzační. Ve spolupráci s rodiči, institucemi volného času a obce rozvíjí a kultivuje zájmy a nadání, sociální vztahy a demokratické občanství.

Hofbauer (2003, s.66) dále uvádí, že čas věnovaný vzdělání a čas volný nejsou od sebe příkře odděleny, jak tomu v minulosti někdy skutečně bylo nebo jak to bylo interpretováno. Přes přetrvávající rozdílnost jsou si v mnohém blízké, v některých směrech se sblížují, vzájemně se prostupují a inspirují.

Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Jejich prostřednictvím pomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání prostřednictvím volnočasových aktivit, k budoucí profesi a celému životu.

Možnosti školy ve volném čase

Škola pomáhá žákům zpřístupňovat poznání různých oblastí skutečnosti dvěma základními způsoby- ve vyučování a v souběžných volnočasových aktivitách.

Ve **výuce** dnes usiluje o kooperativní učení, interaktivitu a další způsoby inovace; přesto zůstává vyučování spíše konzervující a systematizující. Působí prostřednictvím relativně stabilního učebního plánu, soustavy vyučovacích předmětů a jejich kurikula (osnov nebo vzdělávacích programů), zachovává tradiční organizaci (třídy, metodické postupy) a mladou populaci ovlivňuje plošně. Tomuto poslání odpovídá soustředěnost na předmět poznávání a jeho věcnou stránku, závaznost a soustavnost obsahu vzdělávání, úsilí o jeho trvalé osvojení a tradiční způsoby hodnocení dosahovaných výsledků známkami, případně slovním hodnocením.

V průběhu devadesátých let 20. století se vytvořil rozsáhlejší prostor pro **souběžné volnočasové aktivity**. Ty jsou oproti povinnému vyučování obsahově daleko (byť nikoli nahodile) volnější, dynamičtější a flexibilnější, způsoby jejich realizace se neustále obměňují a obnovují. Životu a výchově dětí a mladých lidí zprostředkují nejen poznání, nýbrž také prožívání, sociální kontakty a možnost praktického konání. Oproti škole působí výběrově a méně plošně- rozhodnutí zájemců samých o účasti vytváří silnější, individuálně podmíněnou motivaci. Svou orientací a vyzněním jsou zaměřeny především na osobnost dítěte a mladého člověka, méně zavazují a řídí, o to více podněcují a inspirují.

Činí tak zejména následujícími způsoby:

Jednorázové aktivity

Během posledních desetiletí začala naše škola rostoucí měrou uskutečňovat **příležitostné, jednorázové volnočasové činnosti**, které rozšiřují a prohlubují obsah vyučovacího procesu nebo mají oddechovou a kompenzační funkci a jsou šancí pro každého žáka a jeho volný čas. Mezi ně patří zejména návštěvy historických památek, kulturních, sportovních a dalších obdobných akcí; školní slavnosti, mezitřídní, meziškolní sportovní utkání a jiná soutěžní setkání, lyžařské výcvikové zájezdy a školy v přírodě; putovní, stálé prázdninové tábory nebo zahraniční zájezdy pořádané školou.

Soutěže

Na jednorázové aktivity školy navazují **místní, regionální, celostátní a mezinárodní soutěže žáků škol**, které již vyžadují dlouhodobější pozornost i trvalejší zapojení účastníků.

Pravidelná zájmová činnost

Mimořádně významná je **zájmová činnost pravidelná** (zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva) vytvářející mnoholetou kontinuitu. Tato činnost sleduje individuální rozvoj účastníka, úzce spjatý s činností zájmového kolektivu a s jeho prospěšnou nebo tvůrčí činností (aktivity zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí, soutěže umělecké tvořivosti- výstavy výtvarných prací, pokusy o literární tvorbu, koncerty apod.).

Klima školy

Kromě příležitostných, soustavných aktivit a spoluúčasti žáků má pro rozvoj osobností dětí a mladých význam také celkové ovzduší školy. Volnočasové aktivity mohou být přínosem svou podporou iniciativy, motivace aktivní účasti a týmové spolupráce žáků.

2.5 ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ PRO DĚTI MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

2.5.1 ŠKOLNÍ DRUŽINY

Toto výchovné zařízení charakterizuje Pávková (2001, s. 117) jako základní formu výchovy mimo vyučování a péče o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku a podle potřeby i o prázdninách. Školní družiny jsou určeny žákům 1.-5. ročníků.

Funkce školních družin

Školní družiny mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků, neboť vychovatelé:

- jsou se žáky v každodenním styku;
- mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny;
- mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči;
- pro své výchovné působení v době mimo vyučování mají vhodnou kvalifikaci;
- jsou členy pedagogické rady, spolupracují s vedením školy a ostatními pedagogy.

Výhodou je i blízkost školy a bydliště žáků i postavení školy jako koordinátora zájmové činnosti v místě působnosti. Prostředí školy je žákům důvěrně známé a poskytuje možnosti k realizaci všech typů činností ve volném čase (odpočinek, rekreace, zájmová činnost, společensky prospěšná činnost) i přípravy na vyučování.

Druhy a obsah činností ve školní družině

Činnost školní družiny navazuje specifickým způsobem na vzdělávací činnost základní školy. Není však přímým pokračováním vyučování, ani je nenahrazuje. Týdenní a denní rozvrh činností je sestaven tak, aby vyhovoval požadavkům duševní hygieny (střídání klidných a pohybově náročných činností, práce a odpočinku, organizovaných a spontánních činností apod.). Zároveň musí režim vytvářet dobré podmínky pro uskutečňování výchovných záměrů pedagogů.

Přitom je nezbytné, aby vyhovoval i potřebám a zájmům dětí a respektoval jejich věkové zvláštnosti.

Ve školní družině se uskutečňují činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné, společensky prospěšné a příprava na vyučování. **Činnosti odpočinkové** jsou pohybové i duševně náročné. Mohou mít podobu klidných her, četby, vyprávění apod., nejlépe podle přání žáků. **Rekreační činnosti** mají většinou formu pohybových aktivit, pokud možno na zdravém vzduchu. Nejčastěji se uplatňují pohybové hry a rekreační sportování. **Činnosti zájmové** pomáhají uspokojovat, kultivovat a rozvíjet rozmanité potřeby a zájmy žáků. Ve školních družinách se děti seznamují s obecně zaměřenými základními druhy základních činností.

Při **činnostech sebeobslužných** jsou žáci vedeni k upevňování hygienických a kulturních návyků a k péči o osobní majetek. **Činnosti veřejně prospěšné** vedou žáky k přiměřenému podílu na dobrovolné práci ve prospěch druhých a k tvorbě i ochraně životního prostředí. Žáci se podílejí na úpravě místností družiny, pomáhají menším dětem, starším lidem, zúčastňují se při zvelebování obce atd.

Školní družiny částečně zabezpečují i **přípravu žáků na vyučování**. Může mít podobu vypracovávání domácích úkolů, didaktických her i upevňování a rozšiřování poznatků při jiných činnostech, např. vycházkách.

V práci družin se zdůrazňuje aktivní podíl žáků ve všech fázích činnosti. Vychovatel podněcuje děti k samostatnému promyšlení obsahu činnosti, bere v úvahu jejich návrhy, diskutuje o nich. Jejich požadavky taktně ovlivňuje. Snaží se, aby děti projevily co nejvíce aktivity, samostatnosti a tvořivosti při přípravě, organizačním zajišťování, vlastní akci a hodnocení činnosti. Úloha vychovatele spočívá proto především v tom, že podněcuje a rozvíjí samostatnost, iniciativu a zájem žáků.

Současné pojetí práce ve školní družině ve zvýšené míře zdůrazňuje požadavek individuálního přístupu, respektování osobnostních zvláštností jedinců v oblasti potřeb, zájmů, sklonů a schopností. Předpokladem k tomu je zachování rovnováhy mezi organizovanou a spontánní činností a přihlížení k odlišné mentalitě jednotlivých žáků i při hromadně organizovaných činnostech.

2.5.2 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE

Středisky pro volný čas dětí a mládeže se rozumí domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností (dále DDM). Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností. Jinou formou jsou stanice zájmových činností, které jsou specializované na konkrétní zájmové oblasti.

Náplň činnosti

Pravidelná zájmová činnost

Je organizována v zájmových útvarech, což je obecné vyšší pojmenování zahrnující zpravidla označení:

Kroužek je menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů, zaměřuje se na vnitřní život útvaru (např. modelářský kroužek).

Jako **soubor** označujeme zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla k veřejné produkci výsledků činnosti (pěvecký, hudební atd.).

Klub je zájmový útvar s volnější organizační strukturou a s možnou převažující receptivní činností členů (filmový klub).

Kurz je útvar s vymezenou délkou trvání- zpravidla kratší než jeden rok-a jeho činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (kurz výpočetní techniky apod.).

Zájmová činnost příležitostná

Zahrnuje nabídku organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Je organizována nebo přímo řízena pedagogem a je časově vymezena. Do této aktivity zahrnujeme např. místní soutěže a turnaje, přehlídky, výlet a apod. Specifickou formou příležitostné činnosti jsou tzv. **příměstské prázdninové tábory**.

Nabídka spontánních aktivit

Je to průběžná nabídka činností, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímou. Nabídka je využívána individuálně nebo skupinami účastníků neorganizovaně podle jejich momentálního zájmu.

Spontánní činnosti nemají pevně stanovený začátek nebo konec. Příkladem této nabídky mohou být otevřené dětské herny, čítárny, sportoviště apod.

Vyšším typem nabídky spontánních aktivit je nabídka pro **talentované děti a mládež** s vyhraněnými zájmy. Nabídkou mohou být zpřístupněné laboratoře, počítačové a odborné pracovny apod.

Garance a organizace soutěží a přehlídek vyhlášených nebo doporučených MŠMT ČR

Soutěže a přehlídky jsou součástí výchovně-vzdělávací práce DDM. Jejich posláním je vyhledat v práci s dětmi a mládeží talenty a účelně využívat jejich volný čas. Soutěže dále umožňují srovnávání pedagogických postupů při vedení dětí a mládeže ve výchovně-vzdělávací práci.

Prázdninová táborová činnost

Prázdninovou táborovou činností rozumíme organizovanou činnost s dětmi, mládeží i s rodiči a dětmi, provozovanou v době dlouhodobého volna-tj. o letních, jarních či vánočních prázdninách.

Odborná pomoc

Vyhláška o činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže umožňuje těmto zařízením poskytovat odbornou pomoc ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže jak v resortu školství, tak občanským sdružením pracujícím s dětmi a mládeží a sdružením dětí a mládeže.

Proporcionalita činností

Struktura činností a aktivit je dána u každého DDM místními podmínkami.

Zpravidla je náplň činnosti v těchto pásmech:

- zájmová činnost pravidelná 20-60% náplně činnosti;
- zájmová činnost příležitostná 20-40%;
- prázdninová a víkendová činnost 10-20%;
- postupové soutěže 1-5%;
- práce s talenty 2-7%;
- nabídka spontánních aktivit 5-10%;
- odborná pomoc 1-6%;
- jiné specifické činnosti 5-12%;

2.5.3 DALŠÍ SUBJEKTY PRACUJÍCÍ S DĚTMI A MLÁDEŽÍ V JEJICH VOLNÉM ČASE

O volný čas dětí a mládeže pečují další organizace a zařízení, které si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření.

Některé příklady těchto subjektů podle Pávkové (2001, s. 149):

Sdružení dětí a mládeže

Junák

Je to skautská organizace, jejíž posláním je působit a vést své dětské i dospělé členy k povznesení duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti, vlasti.

Pionýr

Zabývá se osvětovou, kulturně výchovnou, charitativní činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a ostatních členů sdružení.

Hnutí Brontosaurus

Nezávislé hnutí sdružující děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí.

Občanská sdružení pracující s mládeží

Sportovní kluby

Velkou tradici má SOKOL, který v současné době organizuje tělovýchovnou činnost s dospělými, dětmi a mládeží.

Organizace církví a náboženských společností

O volný čas dětí pečují i různá charitativní a náboženská společenství.

Základní umělecké školy a jazykové školy

O vyplňování volného času dětí pečují i školní subjekty, jejichž posláním je rozšiřování vědomostí a dovedností.

2.6 VÝVOJOVÁ CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Každé dítě mladšího školního věku je jedinečnou osobností. Podle Pávkové (2003, s. 26) mají děti odlišné vrozené předpoklady, vyrůstají v různých rodinách, působí na ně rozmanité vlivy širšího společenského prostředí, míra i směřování vlastní aktivity jsou odlišné. Na děti působí výchovné instituce, setkávají se s různými styly výchovy, působí na ně osobnosti pedagogů. Přes veškeré individuální i typologické odlišnosti však lze vymezit charakteristické věkové zvláštnosti. Věková hranice mladšího školního věku přibližně zahrnuje dobu docházky na první stupeň základní školy.

Pro toto období je charakteristický klidný vývoj bez hlubokých krizí, realistický vztah k věcem, lidem i událostem, konkretismus, kladný vztah k autoritám ((hlavně v první polovině období).

Projevuje se stále určitá labilita nervové soustavy, která se odráží zejména v kolísání pozornosti i v nestálosti zájmů.

V celém tomto věkovém období se zpravidla vyskytují odlišné vývojové charakteristiky u dětí 6-8letých a u dětí 9-11letých. Mezi 6. a 8. rokem je u dětí patrný ještě výrazný synkretismus, tj. celistvé a neanalytické chápání objektivní skutečnosti, které se odráží i v jednání dítěte. Také všechny další znaky dětské psychiky, jako je eidetismus (představy, podobající se svou živostí a přesností vjemu), konkretismus (zaměření na přítomnost a nejbližší okolí), doznívající egocentrismus (zaměření především na vlastní osobu), tendence oživovat předměty a jevy i labilita chování, se v tomto období projevují mnohem výrazněji než mezi 8. a 11. rokem. Kromě prostředí, v němž dítě vyrůstá, má značný vliv na formování psychiky dítěte mladšího školního věku škola, která svými nároky velmi silně ovlivňuje rozumový, citový, volní, sociální i tělesný vývoj dětí.

2.6.1 TĚLESNÝ VÝVOJ

V období mladšího školního věku je nápadný růst do výšky, hlavně prodlužování dolních končetin. Vývoj kostry není dokončen. Pokračuje formování páteře, srůstání kostí pletence lopatkového a pánevního, dochází ke změnám ve tvaru lebky a k dalším změnám. Osifikace kostí pokračuje. V kosterní soustavě je mnoho chrupavčité tkáně; z toho důvodu je nutné dbát na to, aby nesprávné a nepřiměřené zatížení nevedlo k vadnému držení těla. Výrazným znakem tohoto období je také vývoj trvalého chrupu. Svalstvo i všechny vnitřní orgány zvyšují svou výkonnost i objem.

Diferenciace nervových buněk v mozkové kůře pokračuje, ale ještě není dokončena. Nervová soustava dítěte snadno podléhá únavě, a proto dítě potřebuje dostatečné množství odpočinku pro duševní práci.

Dítě mladšího školního věku má velkou potřebu pohybu, jeho pohybová aktivita je velmi výrazná.

V souvislosti se zdokonalováním činnosti smyslových orgánů a svalstva a s vývojem kostry se zlepšuje pohybová koordinace, zejména jemná motorika ruky. Pohyby jsou rychlejší, přesnější, vytrvalejší, rozmanitější, vytvářejí se předpoklady pro organizovanou tělovýchovu. Do osmého roku se však dítě ještě příliš nezaměřuje na výkon, spíš má potřebu spontánního pohybu.

Případné poruchy tělesného rozvoje dítěte mohou být důsledkem nejen nesprávné výživy a zanedbávání hygienické a zdravotní péče, ale i důsledkem nedostatku všestranných podnětů, zejména v citové sféře.

2.6.2 PSYCHICKÝ VÝVOJ

Rozumový vývoj

Rozumový rozvoj dítěte silně ovlivňuje prostředí, vyučování, příprava na vyučování i činnosti, jímž se dítě věnuje ve volném čase.

Vnímání se v tomto období zdokonaluje v souvislosti s vyžíváním smyslových orgánů. Charakteristickým jevem je, že dítě vnímá lépe a přesněji to, co je názorné, živé, co v něm vzbuzuje bezprostřední emocionální reakci. Vnímání času a prostoru je stále nedokonalé. Zvláště ke konci tohoto věkového období-pod vlivem vyučování-nastává posun ve vnímání, které se stává cílevědomějším, systematictější a přechází v pozorování.

Pozornost dětí se zlepšuje, přestože je v prvním a druhém ročníku ještě dost labilní a dítě se snadno rozptyluje vedlejšími předměty. Kromě bezděčné pozornosti, která dítě méně vyčerpává, se vyvíjí i záměrná pozornost. Délka záměrného soustředění je však kratší. Proto je pedagogicky správné vyvolávat bezděčnou pozornost vhodnou motivací, vzbuzením zájmu, pestrou a zajímavou činností. Přesto je úkolem pedagogů zároveň pěstovat také záměrnou pozornost. Vzhledem k dosud nestálé pozornosti je vhodné častější střídání různých druhů a forem činností, neboť tak se děti méně unaví.

U činností, které děti zaujmou, však jejich opakování nevadí a děti si často jejich opakování i vynucují (oblíbená hra, říkadla, pohádka aj.).

Představy dětí jsou názorné, konkrétní, velmi živé v oblastech, kde má dítě dostatek zkušeností na základě vnímání. Představy jsou tím kvalitnější, čím více má dítě možností k názornému poznávání. Postupně dochází k zobecňování představ, což je cesta k vytváření pojmů. Dostatek představ je podmínkou rozvoje myšlení, protože poznání dětí mladšího školního věku je konkrétní a pracuje především s představami.

Paměť dětí v tomto věku je konkrétní, názorná, to znamená, že si snadno zapamatovávají konkrétní údaje. Děti mají sklon k mechanickému zapamatování, jistě i pro nedostatečnou slovní zásobu k volné reprodukci. Mechanická paměť bývá na dobré úrovni. S rozvojem myšlení a řeči se však stále více uplatňuje i logická paměť.

Vývoj záměrné pozornosti se projevuje i v záměrném zapamatování. V souvislosti s výukou čtení a psaní se značně rozvíjí zraková paměť.

Fantazie již nemá tak výsadní postavení jako u předškolního dítěte, kdy často nahrazovala nedostatek zkušeností. V mladším školním věku není fantazie chudší, je však více kontrolována myšlením, takže dítě dokáže odlišovat fantazijní představy od zkušenosti. Při vyučování i v činnostech ve volném čase se rozvíjí a uplatňuje především fantazie reprodukční (dítě si představuje to, o čem učitel nebo vychovatel vypráví).

Myšlení dětí v tomto věku je konkrétní. Zaměřuje se zpočátku především na řešení běžných každodenních problémů, teprve později i na minulé události a na budoucnost. Zdokonaluje se schopnost analýzy a následné syntézy i srovnávání na základě shodných, podobných či odlišných znaků. Vyčlenění podstatného znaku a zobecnění jeho platnosti pro celou skupinu předmětů či jevů je proces velmi náročný a dítě si tuto schopnost osvojuje postupně. Je podmínkou pro vytváření obecnějších pojmů. Potíže činí také chápání složitějších vztahů a porozumění symbolům. Abstraktní pojmy, zejména z oblasti společenskovední, dítě mladšího školního věku ještě není schopno v plné míře pochopit.

Rozvoj řeči probíhá v souvislosti s rozvojem ostatních psychických procesů.

Rozšiřuje se aktivní i pasivní slovník dětí, roste schopnost souvislého vyjadřování, dítě používá delší věty i souvětí. Vlivem školního vyučování si dítě osvojuje i spisovný jazyk, gramatickou správnost písemného i ústního vyjadřování, kultivuje svůj řečový projev. Úroveň vyjadřování velmi silně ovlivňuje prostředí, vychovatelé, hromadné sdělovací prostředky, zejména televize. Důležité je, aby se děti naučily srozumitelně formulovat své myšlenky.

Citový vývoj

V mladším školním věku převažují kladné city. Případné afekty dítě odreaguje, proto u dětí, které vyrůstají v harmonickém prostředí, většinou nedochází k závažnějším psychickým konfliktům. Ze záporných citů je nejčastější strach, jehož příčinou mohou být reálné obavy (např. ze špatné známky ve škole, trestu, zesměšnění) i situace, které si dítě vytváří ve své fantazii. City dětí jsou dost povrchní a nestálé, i když zejména v druhé polovině období dochází k jejich rychlému rozvoji, zlepšuje se ovládnutí citových projevů. Střídání nálad již není tak rychlé, gestikulace a mimika jsou přiměřenější. Děti mají v tomto věku ještě malou schopnost vžít se do pocitů druhých, proto se mohou jevit jako bezcitné (posmívají se, žalují). Nově vznikajícím pocitem je stud z nahoty a z rozvíjejícího sebecitu pramenící ctižádostivost, pocit křivdy, tréma z vystoupení na veřejnosti i závist a škodolibost. Zvláště ve druhé polovině období, tedy po osmém roce, se rychle rozvíjejí vyšší city intelektuální, estetické a morální.

Intelektuální city jako je zvědavost, radost z poznávání a z dobře splněného úkolu, do značné míry uspokojuje škola; významnou úlohu hraje též obsahově bohatá a zajímavá činnost, jíž se dítě věnuje v době mimo vyučování. Dítě poznává skutečnost i spontánně, při hře. Rádo experimentuje a objevuje. Ochotně až nekriticky přijímá informace od dospělých, zejména má-li k nim dobrý vztah. Pravdivost informací často ještě není schopno posoudit.

Vývoj **estetického citění** postupuje od fantastiky k realismu, věcnosti a střízlivosti. Umělecké dílo chápe dítě komplexně; po osmém roce roste schopnost analýzy a tím i předpoklady pro jeho pochopení.

Při dobrém vedení je dítě schopno porozumět přiměřenému uměleckému dílu a prožívat je. Vytvíjí se u něho i vkus. V současné době mají v tomto směru velký vliv (kromě prostředí formulující dítě) i hromadné sdělovací prostředky, z nichž zejména televize působí na děti velmi silně.

I v oblasti **mravních citů** se zřetelně projevuje realismus, typický pro děti mladšího školního věku. Z hlediska morálky dítě posuzuje konkrétní osoby a činy v konkrétních situacích, zobecnění morálních zásad je však pro něj ještě obtížné.

Mravní zásady děti ochotně přejímají od osob, které jsou pro ně autoritou. Tímto způsobem se učí rozlišovat dobré a špatné, správné a nesprávné. Cit svědomí nevychází z vnitřního přesvědčení, ale z požadavků, které jsou na dítě kladeny, z kladného či záporného hodnocení činů autoritami a ze snahy neodlišovat se svým chováním od ostatních.

Významnou součástí mravních citů jsou **city sociální**, prožívání vztahů k rodičům, dalším příbuzným, učitelům, sourozencům, spolužákům apod.

Volní vývoj

Přestože jednání dítěte mladšího školního věku je ještě hodně impulzivní, postupně se rozvíjí schopnost uvědomělé regulace vlastního chování. Dítě nedokáže jednat samostatně na základě vyšších motivů, jako je např. uvědomění si významu učení, ale při dobrém vztahu k dospělým se ochotně podřizuje jejich požadavkům.

2.6.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Mladší školní věk je dobou navazování nových, četnějších a kvalitativně vyšších společenských vztahů. Dítě si vytváří nové vztahy k dospělým, např. k vychovatelům, učitelům a vrstevníkům ve škole.

Učitel i vychovatel jsou pro dítě v tomto věku silnou autoritou, jejich názory přijímá dítě často bez výhrad.

Po osmém roce věku dítěte, někdy i dříve, přibývá ve vztahu k vychovateli a učiteli na kritičnosti.

V souvislosti se vstupem do školy a zapojením do nového sociálního prostředí se v tomto věku uvolňuje dosud úzká vazba mezi dítětem a rodiči a mezi dítětem a dospělým vůbec. Dítě zaujímá k rodičům a k ostatním dospělým realističtější a méně intimní vztah, začíná si výrazněji uvědomovat odlišnosti v roli otce a matky. Přes určité uvolnění vztahů a převzetí některých funkcí rodiny školou je vliv harmonické rodiny jako primární sociální skupiny nenahraditelný, zejména při vytváření citových vazeb a v oblasti výchovy k partnerství, manželství a rodičovství. Mění se i vztah k vrstevníkům. Děti snadno navazují kontakt, vytvářejí herní skupiny, vznikají první kamarádství. Tyto vztahy jsou však ještě labilní, dítě si vybírá kamarády často podle náhodných znaků či nepodstatných vlastností. Chlapci a dívky si většinou již nehrají společně, ale vytvářejí samostatné herní skupiny, jejichž hry mají odlišný charakter. Často mezi nimi vznikají spory.

Vztahy mezi dětmi se vyvíjejí zejména uvnitř školní třídy. Po osmém roce věku se začíná utvářet cit solidarity, což je nezbytný základ pro rozvoj skupinového citění. Pro vytvoření skutečného kolektivu však ještě děti mladšího školního kolektivu nemají předpoklady.

2.6.4 CHARAKTERISTIKA OSOBNOSTI DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Pro zdravý vývoj dítěte jsou velmi významné kladné citové vztahy. Na jejich základě se utvářejí postoje k objektivní skutečnosti a charakterové vlastnosti. V průběhu činností se rozvíjejí schopnosti, v některých oblastech (hudba, výtvarné činnosti) se již může projevit nadání či talent dítěte.

Obecná rozumová schopnost (inteligence) se vyvíjí dlouhodobě v souvislosti s postupným rozvojem abstraktního myšlení a na její konečnou úroveň lze v mladším školním věku usuzovat jen obtížně.

Při posuzování osobnosti dítěte mladšího školního věku je nutno brát v úvahu, že vlastnosti se teprve vyvíjejí, jsou nehotové a nelze je ještě chápat jako trvalou neměnnou charakteristiku dítěte.

Zájmy, činnosti dětí mladšího školního věku

Pávková (2001, s. 96) uvádí, že zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, ale nejsou s nimi totožné. Souvisejí s celkovým zaměřením osobnosti a lze je charakterizovat jako relativně stálé snahy zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Dítě mladšího školního věku je výrazně extravertně zaměřeno. S touto skutečností souvisí značná šíře zájmů, které jsou však nestálé a povrchní. V mladším školním věku se dá využívat dychtivostí dětí po všem novém, chuti a nadšení, které je pro tento věk typické. Nejčastější zájmy dětí mladšího školního věku jsou především **pohybové aktivity**-sportovní hry, činnosti konané v přírodě, turistika, atletika, gymnastika a další sporty.

Ze **zájmů esteticko-výchovných** to mohou být zejména výtvarné činnosti (kresba, modelování, kombinované techniky), z hudebních zájmů zpěv, různé hudební hry, poslech hudby, taneční kroužky. Dalším zájmem se může stát četba knížek, přednes různých básní, tvořivé literární a dramatické činnosti.

Zájmy přírodovědné vedou děti k osvojení poznatků o živočiších, rostlinách neživé přírodě a o péči o ně. Žáci mladšího školního věku zvláště blízký vztah ke zvířatům.

Zájmy pracovní-technické vedou k systematickému zdokonalování manuálních dovedností, obohacování vědomostí o technické poznatky. Prostřednictvím mnohostranné činnosti se prohlubuje zájem žáků o tvořivou práci. Velký zájem děti mají o práci s různými materiály (přírodní nebo technické), o modelářskou činnost.

Nejvýznamnější činností dětí mladšího školního věku je **učení**, které uspokojuje dětskou zvědavost, typickou pro toto období. Uskutečňuje se spontánně i záměrně při vyučování a při přípravě na ně.

Hra má v tomto věku stále velký význam, mění se však její charakter. Je realističtější, méně fantastická, promyšlenější, plánovitější a složitější. Děti si více hrají ve skupinách, při hře spolupracují. Přibývá her s pravidly, zejména pohybových. Z tvořivých her jsou oblíbené hry konstruktivní, námětové hry mají mnohem bohatší a reálnější náplň než v předškolním věku. Hry, zejména pohybové, mají v tomto věku velký význam jako kompenzace duševní práce a dlouhého sedění ve škole.

Práce v tomto věkovém období může mít podobu sebeobsluhy, pomoci kamarádovi, práce pro dětský kolektiv, pomoci při běžném provozu domácnosti nebo společensky prospěšné činnosti pro širší veřejnost. Všechny tyto činnosti přispívají k formování kladných morálních vlastností dítěte.

Zvláštní formou činnosti dětí je **spontánní kresba**. Úzce souvisí s psychikou dítěte, projevuje se v ní stupeň intelektuálního vývoje i postoje dítěte k okolí, zejména jeho citové vztahy. Kresba dětí mladšího školního věku je realistická, má více podrobností až detailů. Děti zobrazují to, co znají, co vidí. Kreslí plošně, nejsou schopny perspektivního vidění, a proto mají potíže při zobrazování prostoru. V kresbách se ještě může projevat rentgenové vidění. Zobrazování člověka z profilu je pro dítě nesnadné. V používání barev je dítě realistické. Děti s oblibou znázorňují skupinové scény. Koncem období přibývá kritičnosti, dítě porovnává svůj výtvar se skutečností a často je s ním nespokojeno. Proto většina dětí v pozdějším věku přestává spontánně kreslit, pokud se jim nedostane výtvarného školení nebo pokud nejsou zvlášť výtvarně nadané.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části je zjistit informovanost dětí o nabídkách zájmových činností ve škole malého a velkého města, zjistit realitu návštěvnosti.

3.2 POPIS VÝBĚROVÉHO VZORKU A PRŮBĚH VÝZKUMU

Výběrový vzorek byl použit ze dvou škol. První škola se nachází v malém městě - v Chrastavě, druhá škola je z velkého města, z Liberce.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA CHRATAVA

Škola v Chrastavě se nachází deset kilometrů od Liberce. V současné době tuto školu navštěvuje celkově 856 žáků. V této škole je zřízeno 28 tříd, 3 speciální třídy a 4 oddělení školní družiny.

Na této škole pracují ve volném čase pro děti mladšího školního věku tyto zájmové činnosti: pěvecký zpěv, flétny, kroužek německého jazyka, výtvarný kroužek, aerobic, pohybové hry, taneční kroužek, keramika, kroužek vaření (pouze žáci třetích tříd).

Výběrový vzorek je sestaven z dětí mladšího školního věku - žáci 3. a 5. tříd. Věkové rozložení žáků 3. tříd je mezi 8 a 9 roky, žáci 5. tříd jsou ve věkovém složení mezi 10-11 lety. Ke zjišťování popisovaných dat byla použita třída 3.A, 3.B, 5.A, 5.B. Celkový počet výběrového vzorku na této škole byl 90 dětí. Data byla zjišťována metodou dotazníku.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA LIBEREC

Základní škola v Lesní ulici, se nachází ve středu města Liberce. Tato škola byla vybrána mezi 16 pilotními školami, které ověřují výuku podle vlastního vzdělávacího programu. Školu navštěvuje 492 žáků. V této škole je zřízeno 5 oddělení školní družiny.

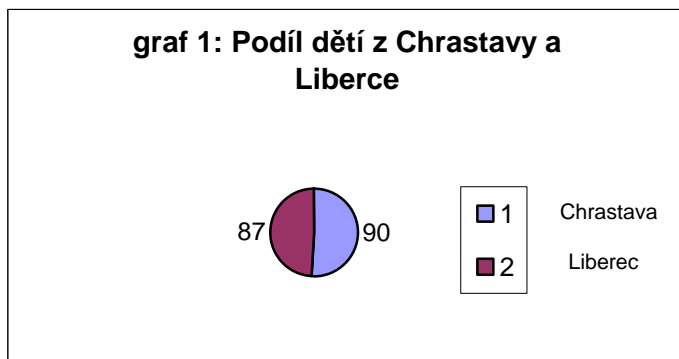
Na této škole pracují ve volném čase pro děti mladšího školního věku tyto zájmové činnosti: kroužek vaření, výtvarný kroužek, keramika, mladý zdravotník, pohybové, míčové hry, počítačový kroužek, pěvecký zpěv, historie tance, korálkování, taneční kroužek.

Výběrový vzorek je sestaven z dětí mladšího školního věku, které navštěvují 3. a 5. třídu. Celkový počet výběrového vzorku na této škole byl 87 dětí. Data byla zjišťována pomocí dotazníku.

TABULKA Č.1 Přehled zkoumaných dětí

	Chrastava					Liberec				
	3.A	3.B	5.A	5.B	celkem	3.A	3.C	5.A	5.B	celkem
počet žáků ve třídě	23	22	30	28	103	25	25	24	25	99
počet žáků při průzkumu	22	18	27	23	90	21	21	21	24	87
z toho dívky	12	10	14	11	47	9	7	9	13	38
Z toho chlapci	10	8	13	12	43	12	14	12	11	49

Tabulka popisuje a rozděluje obě školy na jednotlivé třídy a uvádí celkový počet dětí v jednotlivých třídách, počet dětí ve třídě během průzkumu. Dále ukazuje počet dívek a počet chlapců.

Celkově se průzkumu zúčastnilo 177 dětí. Graf 1 ukazuje počet dětí, které byly z Chrastavy a počet dětí z Liberce. Dotazníky zadávaly dětem paní učitelky, které byly seznámeny s pokyny k vypracování dotazníku. Na vysvětlení a vypracování dotazníku děti potřebovaly přibližně 20 minut. Na základě výpovědí učitelek, děti pracovaly se zájmem a až na malé výjimky, nechtěl při práci nikdo nic vysvětlit.

3.3 POUŽITÉ METODY

3.3.1 METODY K ZÍSKÁVÁNÍ ÚDAJŮ

V původním znění zadání bakalářské práce měly být údaje získávány pomocí metody rozhovoru. Vzhledem ke změně výběrového vzorku zkoumané skupiny, byl použit dotazník.

Dotazník- Švingalová (2002, str.33) uvádí, že jde o metodu sloužící k hromadnému zjišťování jevů, např. osobnostních vlastností-temperamentových nebo charakterových, postojů, názorů, zájmů apod. Jsou založeny na introspektivní výpovědi osoby. Kutínová (2001, str.9) uvádí, že v dotazníku, se používají otázky jak uzavřené, tak otevřené. Na otázky otevřené se odpovídá zcela volně, na otázky uzavřené si respondent volí z několika odpovědí uvedených v dotazníku tu, která se mu zdá nejvhodnější.

Cílem tohoto dotazníku (příloha č.1) bylo zjistit u dětí 3. a 5. tříd informovanost o nabídkách zájmových činností ve školách a realitu návštěvnosti těchto zájmových činností.

Jedná se o zájmový dotazník, nestandardizovaný. Dotazník se skládá ze 12 položek.

V tomto dotazníku byly použity otázky uzavřené i otevřené. Otevřené otázky byly použity dvě.

Důvodem použití otevřených otázek bylo zjistit znalost nabídek zájmových činností ve škole a jaké zájmové činnosti ve škole sami děti navštěvují. Děti měly vybrat a podtrhnout z nabídky to, co uznaly za vhodné. U otázek uzavřených děti zadržovaly pouze jednu správnou odpověď.

3.4 PŘEDVÝZKUM

Předvýzkum byl prováděn na 5 respondentech, a to na třech dětech z 3. třídy a dvou dětech z 5. třídy základní školy Chrastava.

Důvodem předvýzkumu bylo ověřit srozumitelnost dotazníku pro děti mladšího školního věku, ověřit si, zda jsou otázky správně k předpokladům položeny.

Dotazník sloužící k předvýzkumu (příloha č.2) byl pro děti srozumitelný. V dotazníku byla opravena otázka č. 2, která byla nahrazena otázkou: „Chodíš do školy v Chrastavě nebo v Liberci?“. Dále otázka č. 9 byla rozšířena o další dvě nabídky- o modelářský kroužek a dramatický kroužek. Důvodem změny u otázky č. 2 bylo to, že některé děti mohou bydlet v Chrastavě a navštěvovat školu v Liberci a naopak-otázka nebyla položena přesně. Další důvodem změny byla otázka č. 9, kde byla dětem poskytnuta omezená nabídka kroužků.

3.5. STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ

-Lze se domnívat, že 70% dětí bude informováno o všech nabídkách zájmových činností ve škole (ověřováno pomocí dotazníku- položkou 5).

-Lze se domnívat, že návštěvnost kroužků ve školách nepřevyšší 40% dětí z celkového počtu zkoumaného vzorku (ověřováno pomocí dotazníku-položkou č. 7)

-Lze se domnívat, že dívky a chlapci budou mít odlišné zájmy (ověřováno pomocí dotazníku-položkou č. 1,2,7).

-Lze se domnívat, že návštěvnost kroužků ve škole na malém městě bude větší, než u dětí ve velkém městě-(z důvodu malé nabídky zájmových činností mimo školu), (ověřováno pomocí dotazníku- položkou č.3, 7).

-Lze předpokládat, že o kroužek pěveckého zpěvu budou mít zájem více dívky než chlapci (ověřováno pomocí dotazníku- položkou č.1,7).

-Lze se domnívat, že minimálně 20% dětí nebude nabídka zájmových činností ve školách uspokojovat (ověřováno pomocí dotazníku- položkou č.8.).

-Lze se domnívat, že 70% dětí z malého města bude postrádat na škole počítačový kroužek (ověřováno pomocí dotazníku- položkou č. 9).

-Lze se domnívat, že děti, kteří nenavštěvují žádnou zájmovou činnost, budou více času trávit u televize a u počítače (ověřováno pomocí dotazníku- položkou č. 7,10,12).

3.6 ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE

Předpoklad č.1

-Lze se domnívat, že 70% dětí bude informováno o všech nabídkách zájmových činností ve škole.

Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkou č. 5.

Ve škole v malém městě jsou tyto zájmové činnosti: pěvecký zpěv, flétny, kroužek německého jazyka, výtvarný kroužek, aerobic, pohybové hry, taneční kroužek. Kroužek-keramika a vaření je pouze pro žáky třetích tříd.

Děti z pátých tříd mají tedy celkovou nabídku 7 zájmových činností, děti ze třetích tříd mají 9 zájmových činností.

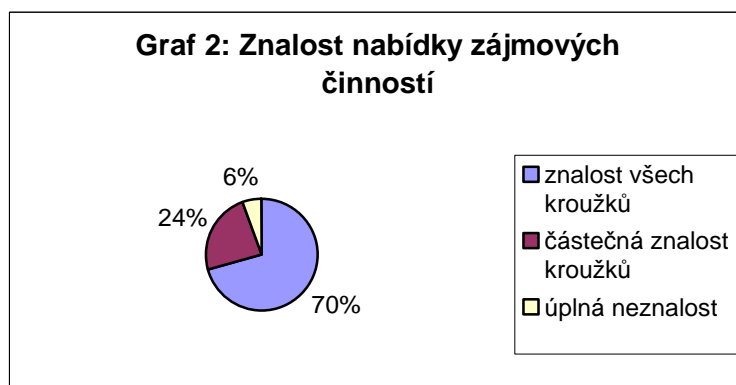
Ve škole velkého města je nabídka tato: kroužek vaření, výtvarný kroužek, keramika, mladý zdravotník, pohybové hry, míčové hry, počítačový kroužek, pěvecký sbor, historie tance, korálkování, taneční kroužek. Děti zde mají 11 zájmových činností.

Výsledky jsou zpracovány v uvedených tabulkách č.2 a v grafu 2.

Tabulka č. 2- Informovanost dětí z Chrastavy a z Liberce

	znalost všech kroužků	částečná znalost kroužků	úplná neznalost
Chrastava	33%	13%	5%
Liberec	37%	11%	1%
celkem	70%	24%	6%

Tabulka je rozdělena na města Chrastava a Liberec, dále je rozdělena podle znalosti všech kroužků, částečné znalosti a úplné neznalosti zájmových činností dětí.

Tento předpoklad se potvrdil.

Na obou školách je dobrá informovanost dětí o zájmových činnostech. 70% dětí zná všechny nabídky zájmových činností na své škole. Děti hodně uváděly, že byly informovány od paní učitelky a od kamarádů. Ve škole velkého města dále děti uváděly, že jsou informovány pomocí letáčků.

Předpoklad č. 2

-Lze se domnívat, že návštěvnost kroužků ve školách nepřevýší 40% z celkového počtu zkoumaného vzorku.

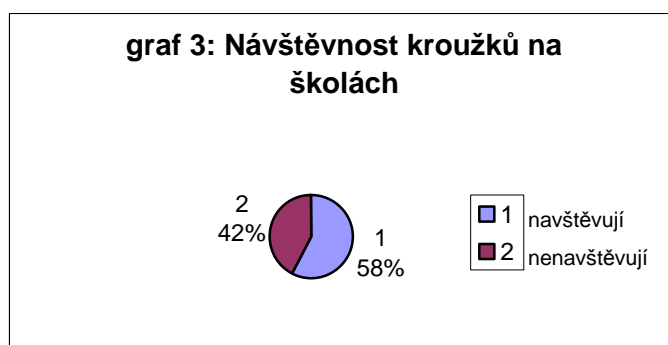
Tento předpoklad bude ověřován pomocí dotazníku položkou č. 7.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č. 3 a v grafu 3.

Tabulka č.3- Návštěvnost kroužků ve školách

	Chrastava					Liberec				
	3.A	3.B	5.A	5.B	celkem	3.A	3.C	5.A	5.B	celkem
počet žáků	12%	11%	15%	13%	51%	12%	12%	12%	13%	49%
z toho navštěvují kroužky	8%	6%	3%	5%	22%	7%	8%	11%	10%	36%
z toho nenavštěvují	5%	4%	12%	8%	29%	5%	3%	1%	4%	13%

Tabulka je rozdělena na děti z Chrastavy a z Liberce. Dále tabulka rozděluje děti, které navštěvují zájmové činnosti ve škole a které se zájmových činností ve školách neúčastní.

Graf 3 znázorňuje počet dětí, co navštěvují a nenavštěvují školní kroužky.

Předpoklad se nepotvrdil.

Návštěvnost zájmových činností na školách je 58 % dětí z celkové zkoumané skupiny. Děti mimo kroužků na škole ještě navštěvují i jiné kroužky, které pořádají jiné organizace mimo školu. Na základě tohoto zjištění se potvrdilo, že děti mladšího školního věku mají o zájmové činnosti zájem.

Předpoklad č. 3

-Lze se domnívat, že dívky a chlapci budou mít odlišné zájmy.

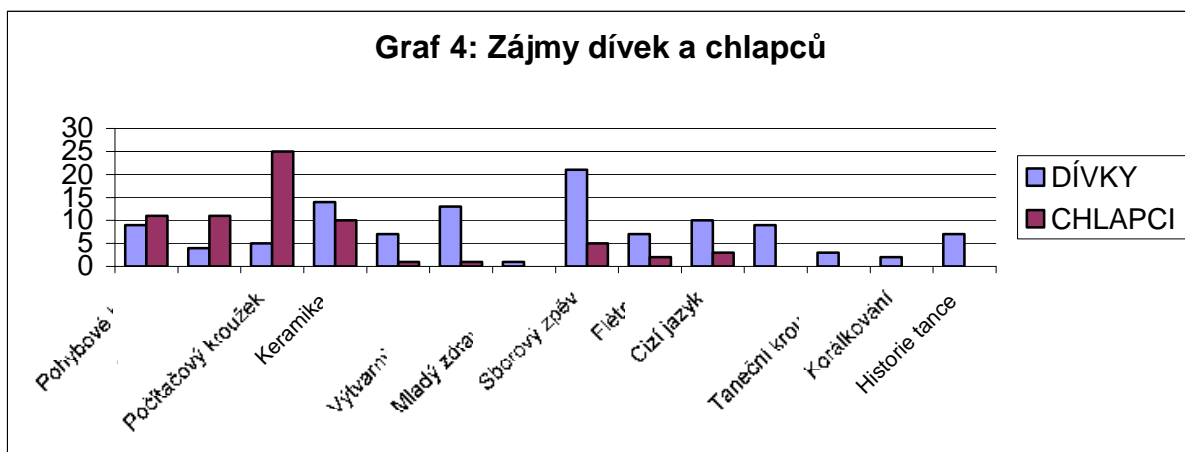
Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkami č. 1,2,7.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č. 4 a v grafu 4.

Tabulka č. 4- Zájmy chlapců a dívek

KROUŽKY	DÍVKY	CHLAPCI
Pohybové hry	9	11
Míčové hry	4	11
Počítačový kroužek	5	25
Keramika	14	10
Vaření	7	1
Výtvarný kroužek	13	1
Mladý zdravotník	1	0
Sborový zpěv	21	5
Flétny	7	2
Cizí jazyk	10	3
Aerobic	9	0
Taneční kroužek	3	0
Korálkování	2	0
Historie tance	7	0

Tabulka popisuje kolik dívek a chlapců navštěvuje jednotlivé kroužky.

Tento předpoklad se potvrdil.

Na základě tabulky a grafů 4 lze konstatovat, že dívky a chlapci mají odlišné zájmy.

Dívky se více zajímají o výtvarný kroužek, kroužek vaření, sborový zpěv, flétny, o tancování a kroužek aerobiku.

Chlapce převážně zajímají počítače a sportovní aktivity. podobný zájem u děvčat a chlapců se potvrdil pouze v případě kroužku keramiky.

Předpoklad č. 4

-Lze se domnívat, že návštěvnost kroužků ve škole v Chrastavě bude větší než u dětí v Liberci (z důvodu malé nabídky zájmových činností mimo školu).

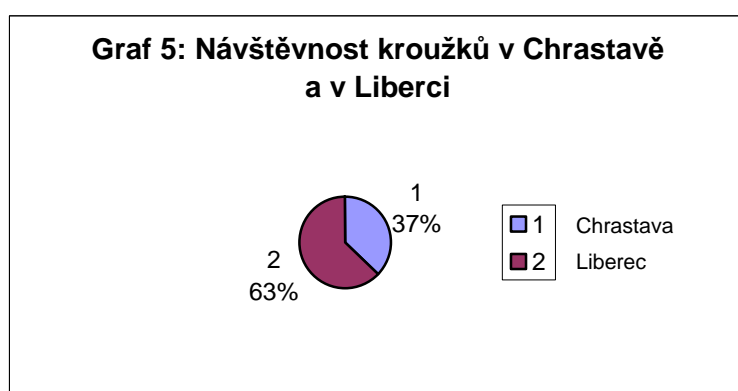
Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkou č. 3 a 7.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č. 5 a v grafu 5.

Tabulka č 5- Návštěvnost kroužků Chrastavy a Liberce

	Chrastava					Liberec				
	3.A	3.B	5.A	5.B	celke m	3.A	3.C	5.A	5.B	celke m
počet žáků	12%	11%	15%	13%	51%	12%	12%	12%	13%	49%
z toho navštěvují kroužky	14%	11%	5%	7%	37%	13%	15%	18%	17%	63%
z toho nenavštěvují	11%	9%	29%	20%	69%	11%	8%	3%	9%	31%

Tabulka popisuje, kolik dětí navštěvuje kroužky ve školách.

Graf 5 znázorňuje děti podle školy z Chrastavy a z Liberce a rozděluje je podle návštěvnosti zájmových činností.

Předpoklad se nepotvrdil.

Více dětí, co navštěvuje zájmové činnosti je v Liberci, to 63% z celkového vzorku zkoumané skupiny. Důvodem menší návštěvnosti může být menší spokojenost s nabídkou zájmových činností na škole v Chrastavě. Naopak větší návštěvnost zájmových činností může být způsobeno nedostatkem jinak využít volný čas např. hrou v přírodě apod.

Předpoklad č.5

-Lze předpokládat, že o kroužek pěveckého zpěvu budou mít více zájem dívky než chlapci.

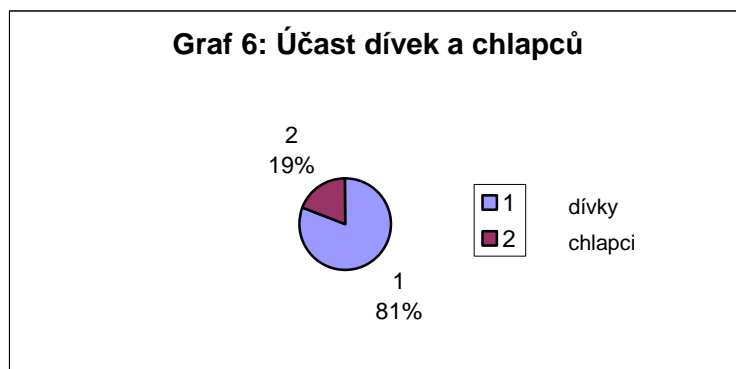
Tento předpoklad byl ověřován položkami č. 1 a 7.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č.6 a grafu 6.

Tabulka č. 6-Přehled návštěvnosti chlapců a dívek v pěveckém zpěvu.

	Dívky		Chlapci	
	celkem	z toho navštěvují	celkem	z toho navštěvují
Chrastava	55%	35%	47%	8%
Liberec	45%	46%	53%	11%
celkem	100%	81%	100%	19%

Tabulka popisuje celkový počet dívek a chlapců na školách v Chrastavě a v Liberci. Dále ukazuje návštěvnost dívek a chlapců v kroužku pěveckého zpěvu.

Předpoklad se potvrdil.

Na základě tabulky a grafu 6 lze konstatovat, že dívky mají větší zájem o kroužek pěveckého zpěvu. Je to nejspíš proto, že chlapce více zajímají sportovní a pohybové aktivity.

Předpoklad č. 6

Lze se domnívat, že minimálně 20% dětí nebude nabídka zájmových činností ve školách uspokojovat.

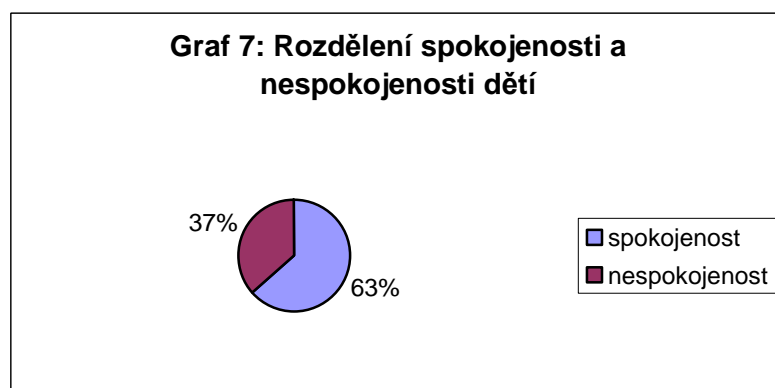
Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkou č. 8.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č.7 a v grafu 7.

Tabulka č. 7-Spokojenost nabídky zájmových činností

	Chrastava				Liberec				celkem
	3.A	3.B	5.A	5.B	3.A	3.C	5.A	5.B	
spokojenost	5%	4%	7%	8%	9%	9%	10%	11%	63%
nespokojenost	8%	6%	8%	4%	3%	3%	2%	3%	37%

Tabulka je rozdělena na Chrastavu a Liberec. Popisuje kolik dětí je spokojeno a kolik dětí je nespokojeno s nabídkami zájmových činností na školách.

Na základě tabulky a grafu se předpoklad potvrdil.

Děti, které nejsou spokojené, je více než 20% a to přesně 37%. Na základě této skutečnosti by se měly školy zamyslet z jakého důvodu jsou děti nespokojené, zda je v možnostech školy rozšířit nabídku dalších kroužků, nebo nikoli.

Předpoklad č. 7

-Lze se domnívat, že 70% dětí z Chrastavy bude na škole postrádat počítačový kroužek.

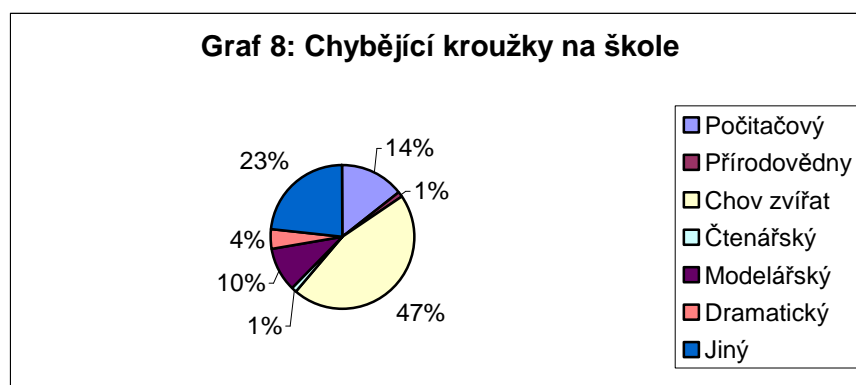
Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkou č.9.

Výsledky jsou zpracovány v tabulce č.8 a v grafu 8.

Tabulka č. 8-Zájem dětí o kroužky v Chrastavě

Kroužky	3.A	3.B	5.A	5.B	Celkem
Počítačový	1%	8%	3%	2%	14%
Přírodovědný	0%	0%	1%	0%	1%
Chov zvířat	9%	10%	15%	13%	47%
Čtenářský	1%	0%	0%	0%	1%
Modelářský	7%	0%	0%	3%	10%
Dramatický	3%	1%	0%	0%	4%
Jiný	3%	1%	11%	8%	23%

Tabulka je rozdělena na kroužky a jednotlivé třídy. Čísla v tabulce popisují, které kroužky děti nejvíce postrádají.

Předpoklad se nepotvrdil.

Děti, více než počítačový kroužek, postrádají kroužek chovu zvířat. Je to způsobeno možná tím, že rodiče dětem spíše koupí počítač, než zvířátko. Ukázal se fakt, že i když děti žijí v době, kdy jsou počítači a televizí hodně ovlivňovány, tíhnou i přesto k přírodě. Což je samozřejmě pozitivní zjištění.

Předpoklad č. 8

-Lze se domnívat, že děti, kteří nenavštěvují žádnou zájmovou činnost, budou více času trávit u televize a počítače.

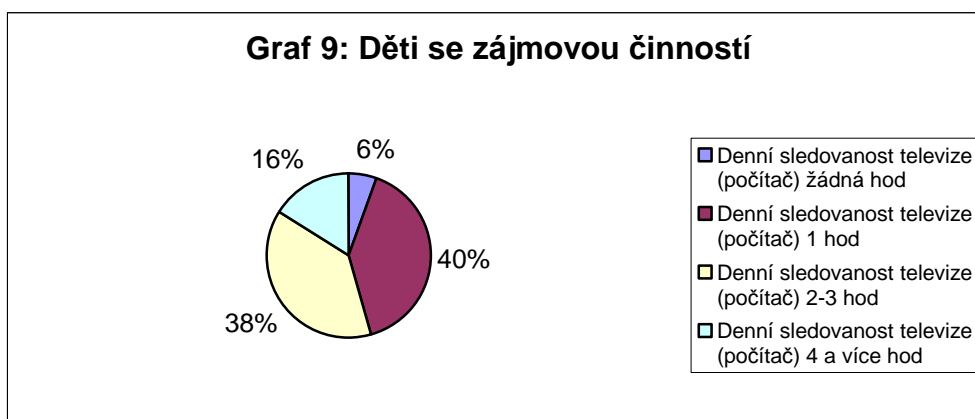
Tento předpoklad byl ověřován pomocí dotazníku položkami č. 7,10,12.

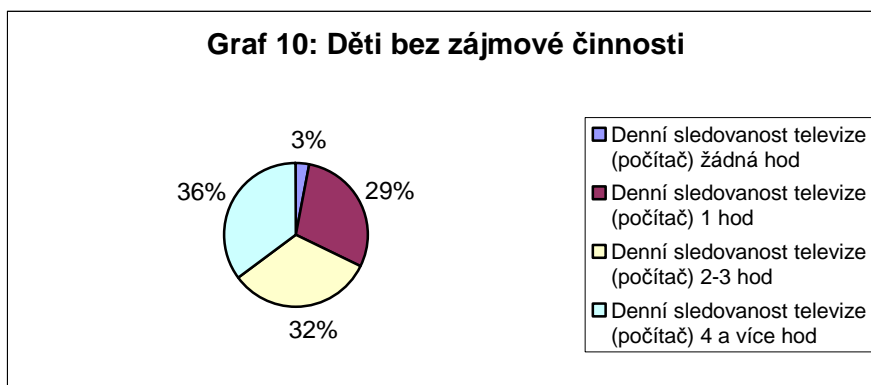
Výsledky jsou zpracovány v tabulce č. 9 a grafu 9 a 10.

Tabulka č. 9- Sledovanost televize a počítače

	Denní sledovanost televize (počítač)				celkem
	žádná hod	1 hod	2-3 hod	4 a více hod	
děti se zájmovou činností	6%	40%	38%	16%	100%
děti bez zájmové činnosti	3%	29%	32%	36%	100%

Tabulka ukazuje, kolik času děti denně stráví u televize a počítače. Dále se tabulka rozděluje na děti, co navštěvují nějakou zájmovou činnost (i mimo školu) a na děti, co nenavštěvují žádnou zájmovou činnost.

Předpoklad se potvrdil.

Děti, co nenavštěvují žádnou zájmovou činnost (ve škole, i mimo školu), tráví více času u televize. Mnohdy jsou na vině i rodiče, kteří dávají dítěti nesprávný příklad, tím, že sami sledují televizi více než je zdrávo.

Další rodiče si možná říkají, že když je jejich dítě doma, u televize, nedostane se do špatné party. Třetí možností je prostě fakt, že rodiče na děti nemají čas, a dětem nic jiného nezbyvá, než se zabavit sami.

3.6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Průzkum měl za cíl zjistit, jak jsou děti informovány o nabídkách zájmových činností na školách ve městech Chrastavy a Liberce, dále měl zjistit realitu návštěvnosti zájmových činností. Při průzkumu byla použita metoda-dotazník. Dotazník se skládal z 12 položek. V dotazníku byly použity otázky otevřené i uzavřené. Dotazník byl zadán 177 dětem.

Celkem bylo položeno 8 předpokladů.

První předpoklad se potvrdil. 70% dětí bylo informováno o všech nabídkách zájmových činností, které jsou na škole.

Druhý předpoklad se nepotvrdil. Návštěvnost zájmových činností na školách byla větší než 40% celkového zkoumaného vzorku dětí, a to 58 %.

Třetí předpoklad se potvrdil. Dívky a chlapci mají odlišné zájmy.

Čtvrtý předpoklad se nepotvrdil. Návštěvnost zájmových činností je větší ve škole v Liberci.

Pátý předpoklad se potvrdil. O kroužek pěveckého zpěvu mají více zájem dívky než chlapci.

Šestý předpoklad se potvrdil. Děti, co nejsou spokojené z nabídkami zájmových činností na školách je 37 %.

Sedmý předpoklad se nepotvrdil. Děti z Chrastavy postrádají více než počítačový kroužek, kroužek chovu zvířat.

Osmý předpoklad se potvrdil. Děti, co nenavštěvují žádnou zájmovou činnost (ve škole i mimo školu), tráví více času u televize a počítače.

4 ZÁVĚR

Práce se zabývala volným časem dětí mladšího školního věku. Cílem této práce bylo zjistit možnosti a způsoby využívání volného času dětí mladšího školního věku. Teoretická část se zabývala problematikou volného času na základě studií odborné literatury, praktická část si kladla za cíl zmapovat informovanost dětí o nabídkách zájmových činností ve škole malého města (Chrastavy) a velkého města (Liberce), zjistit realitu návštěvnosti. Výsledky praktické části jsou zpracovány v uvedených tabulkách a grafech. Průzkumu se zúčastnilo 177 dětí z obou škol. Bylo zjištěno, že děti jsou o zájmových činnostech, probíhajících na obou školách informovány dostatečně. Dalším výsledkem bylo zjištění, že děti z Chrastavy nejsou tak spokojené s nabídkami zájmových činností v jejich škole jako děti z Liberce. Přesto je účast dětí v zájmových činnostech ve školách větší než polovina z celé zkoumané skupiny. Potvrdilo se i to, že chlapci a dívky mají odlišné zájmy. Chlapce spíše zajímají sportovní a pohybové aktivity, dívky klidnější aktivity jako je kreslení, zpívání. Z pohybových aktivit je to aerobic a tancování. Dále práce potvrdila, že děti, kteří nenavštěvují žádnou zájmovou činnost, tráví více času u televize. Zde by bylo potřeba se poradit s rodiči a najít dětem vhodnější činnost.

Zájmové činnosti by měly být pro děti mladšího školního věku organizované, ale tak, aby se při nich naučily samostatnosti, vhodné pohybové aktivitě, vztahu k přírodě i kamarádství mezi sebou. Pokud jsou zájmové činnosti vedeny školským pedagogem, mělo by být zaručeno, že děti nepříjdou do styku s negativními vlivy, např. se špatnou partou.

Aby děti vyrůstaly v harmonické rodině, to všichni dospělí neovlivní. Aby děti trávily efektivně volný čas, s tím dospělí mohou něco udělat. Je zapotřebí spojit jak úsilí rodiny, tak školy a jiných institucí zabývajících se volným časem a nenechat otázku volného času pouze na jednom z nich.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7178-214-9

HOFBAUER B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK B. *Pedagogika volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. 64 s. ISBN 80-7178-569-5

PÁVKOVÁ J., HÁJEK B. A KOL. *Školní družina*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 160 s. ISBN 80-7178-751-5

KUTÍNOVÁ Z., WIEDENOVÁ M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita, 2001. 88 s. ISBN 80-7083-550-8

ŠVINGALOVÁ D. *Kapitoly z psychologie-1. díl*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. 92 s. ISBN 80-7083-613-X

VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 64 s. ISBN 80-210-0428-2

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9

6 SEZNAM POUŽITÝCH PŘÍLOH

Příloha č. 1-Dotazník sloužící k průzkumu

Příloha č. 2-Dotazník sloužící k předvýzkumu

7 PŘÍLOHY

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Zájmové činnosti ve školách

Dotazník nemusíte podepisovat. Zatrhněte, prosím, pouze jednu odpověď. Informace slouží studentce pedagogické fakulty k bakalářské práci. Odpovídejte, prosím, pravdivě.

1. Jsi dívka nebo chlapec?

- a) dívka   b) chlapec

2. Do které třídy chodíš?

- a) 3. třída   b) 5. třída

3. Chodíš do školy v Chrastavě nebo v Liberci?

- a) v Chrastavě   b) v Liberci

4. Máte ve škole nějaké kroužky?

- a) ano   b) ne

5. Podtrhni, které kroužky máte ve škole.

- a) Pohybové hry, míčové hry, počítačový kroužek, keramika, vaření, výtvarný kroužek, mladý zdravotník, sborový zpěv, kroužek fléten, kroužek šachů, kroužek cizího jazyka, aerobic, taneční kroužek, korálkování, kroužek historie tance.
b) nevím

6. Kde ses o nich dozvěděl?

- a) od paní učitelky   b) od rodičů   c) od kamaráda   d) neznám žádné
e) nevím

7. Které kroužky ve škole navštěvuješ ty? Podtrhni.

- a) žádný
b) pohybové hry, míčové hry, počítačový kroužek, keramika, vaření, výtvarný kroužek, mladý zdravotník, sborový zpěv, kroužek fléten, kroužek šachů, kroužek cizího jazyka, aerobic, taneční kroužek, korálkování, kroužek historie tance.

8. Chtěl bys, aby bylo ve škole více kroužků?

- a) ano- vybral bych si jiný   b) ne, je jich dost.

9) Který kroužek ti nejvíce schází?

- a) počítačový   b) přírodovědný   c) chov zvířat   d) čtenářský kroužek
e) modelářský   f) dramatický   g) jiný

10) Chodíš i do jiného kroužku mimo školu?

- a) ano   b) ne

11) Co nejčastěji děláš, když přijdeš domů ze školy? Zatrhni pouze jednu odpověď.

- a) dívám se na televizi nebo hraji počítač s kamarády   b) chodím ven   c) hraji si s rodiči   d) hraji si s rodiči

12) Kolik hodin denně trávíš u televize a počítače?

- a) žádnou   b) 1 hodinu   c) 2-3 hodiny   d) 4 hodiny a víc

Děkuji za spolupráci

Příloha č.2

DOTAZNÍK sloužící k předvýzkumu Zájmové činnosti ve školách

Dotazník nemusíte podepisovat. Zatrhněte, prosím, pouze jednu odpověď. Informace slouží studentce pedagogické fakulty k bakalářské práci. Odpovídejte, prosím, pravdivě.

1. Jsi dívka nebo chlapec?

- a) dívka   b) chlapec

2. Do které třídy chodíš?

- a) 3. třída   b) 5. třída

3. Bydlíš v Chrastavě nebo v Liberci?

- a) v Chrastavě   b) v Liberci

4. Máte ve škole nějaké kroužky?

- a) ano   b) ne

5. Podtrhni, které kroužky máte ve škole.

- c) Pohybové hry, míčové hry, počítačový kroužek, keramika, vaření, výtvarný kroužek, mladý zdravotník, sborový zpěv, kroužek fléten, kroužek šachů, kroužek cizího jazyka, aerobic, taneční kroužek, korálkování, kroužek historie tance.
d) nevím

6. Kde ses o nich dozvěděl?

- a) od paní učitelky   b) od rodičů   c) od kamaráda   d) neznám žádné
e) nevím

7. Které kroužky ve škole navštěvuješ ty? Podtrhni.

- a) žádný
b) pohybové hry, míčové hry, počítačový kroužek, keramika, vaření, výtvarný kroužek, mladý zdravotník, sborový zpěv, kroužek fléten, kroužek šachů, kroužek cizího jazyka, aerobic, taneční kroužek, korálkování, kroužek historie tance.

8. Chtěl bys, aby bylo ve škole více kroužků?

- a) ano- vybral bych si jiný   b) ne, je jich dost.

9) Který kroužek ti nejvíce schází?

- a) počítačový   b) přírodovědný   c) chov zvířat   d) čtenářský kroužek

10) Chodíš i do jiného kroužku mimo školu?

- a) ano   b) ne

11) Co nejčastěji děláš, když přijdeš domů ze školy? Zatrhni pouze jednu odpověď.

- a) dívám se na televizi nebo hraji počítač s kamarády   b) chodím ven   c) hraji si s rodiči
d) hraji si s rodiči

12) Kolik hodin denně trávíš u televize a počítače?

- a) žádnou   b) 1 hodinu   c) 2-3 hodiny   d) 4 hodiny a víc

Děkuji za spolupráci